



bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 86 - no. 4 - april 1984



Officieel orgaan van de Vereniging tot Bevordering der Bijenteelt in Nederland

bijenteelt

INHOUD

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
**VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND**
Opgericht 1897

Hoofredacteur
Chris Maillie

Redactieleden
Therese Rive
Ko Zoet

Vaste medewerkers
Otto de Kat
Arjen Neve
Jan van de Veluwe

Ledenblad
Oplage 8200
Verschijnt 11 x per jaar,
in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers
f 2,50 incl. porto

Advertentie-tarieven
op aanvraag

**REDACTIE, SECRETARIAAT en
LEDENADMINISTRATIE**
VBBN, Grintweg 273,
6704 AP Wageningen

Telefoon
VBBN (secretariaat/redactie) 08370-22422
Bijenhuis (handel/winkel) 08370-22733

Openingstijden
Secretariaat di. - vr. 9.00-16.00 uur
Winkel di. - vr. 9.00-18.00, za. 9.00-13.00 uur

Postgiro
VBBN (Vereniging) 84.68.01
Bijenhuis (Winkel) 82.32.76

Bankrelatie
ABN, Wageningen, Postgiro 82.41.84
Rek.no. VBBN (Vereniging) 53.90.42.897
Rek.no. Bijenhuis (Handel) 53.90.42.900

Registratie K.v.K.
VBBN: Verenigingsreg.no. V119736
Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk
Van Mastrigt en Verhoeven B.V. Arnhem

De Varroa-bestrijding in Nederland (<i>drs. A. de Ruijter, ing. J. v.d. Eijnde</i>)	107
Verslag Varroa-diagnose in het laboratorium voor- en najaar 1983 (<i>J. v.d. Steen</i>)	109
Voorjaarsdracht zonder zwermneiging (<i>H. Dijkema</i>)	110
Van imker tot imker (<i>Ko Zoet</i>)	112
Residuen van acariciden in honing (<i>drs. J.D. Kerkvliet c.s.</i>)	114
Residuen van gechloreerde koolwaterstoffen in bijenwas, honing en stuifmeel	115
Bijenplant in beeld: Jacobskruiskruid (<i>Arjen Neve</i>)	117
Drijfvoeren, omvoeren en omzetten - 3 (<i>Jan van de Veluwe</i>)	119
Sprokkelwaar (<i>Otto de Kat</i>)	120
Het weer in de lente- en zomermaanden 1983 (<i>Ko Zoet</i>)	124
Het gebruik van bijen bij de bestuiving in de fruitteelt (<i>C. Smeekens</i>)	125

En verder

Bijen-limerick (<i>Ineke Hartemink-v.d. Wal, fam. Kragt</i>)	110, 120
Bijschrift: Grootmoeders tijd keert terug, Bezoek van een honingminnende beer	116, 126
Evenementen over de grens	122
Een heidereis (<i>Ko Zoet</i>)	122
De bij in de filatelie (<i>CM</i>)	122
Bij en steek - 2 (<i>dr. J.C. v.d. Zwan</i>)	123
Het bloemetje en de geladen bij	124
Wie? Wat? Waar?	124
De archaische grafsteen (<i>Ida M. Gerhardt</i>)	126
Een oude Drentse klappers (<i>Jan Vermande</i>)	127
Uitlening bijenbibliotheek gestart: Voorlopige alfabetische boekenlijst - 1	129
Koninginneteeltdag 1984 (<i>R. Kakes</i>)	131

Ter zake

CAD Bijenteelt/Ambrosiushoeve	127
Imkersagenda	128
Nieuws vanuit het Bijenhuis	128
Officiële mededelingen	129
Aktie in de regio	132
Wij gedenken	133
Speurbijtjes, advertenties, verkoopadressen	133

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en in-
zichten blijven voor rekening van de auteurs.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na
overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij voor de 10e van de maand, voorafgaande aan de
maand van plaatsing, aan het BIJENHUIS, ook opgaven en
betaling van advertenties en Speurbijtjes.

jaargang 86 - nummer 4 - april 1984

bij de VOORPLAAT

Het bloemenfeest gaat voor bijen en imkers nu eerst
goed beginnen!

DE VARROA-BESTRIJDING IN NEDERLAND

Op acht bijenstanden in de Achterhoek, waarvan bekend was dat ze besmet waren met Varroa, zijn in de zomer en het najaar van 1983 waarnemingen gedaan bij de Varroa-bestrijding.

Jaarlijks zal minimaal 90-95% van het aantal mijten in een volk gedood moeten worden. Dit is noodzakelijk, omdat de mijt zich jaarlijks met een faktor 10-20 vermenigvuldigt. Om het aantal mijten blijvend terug te dringen en op een laag niveau te handhaven zullen, naast een chemische bestrijding in het najaar, aanvullende maatregelen nodig zijn.

ERVARINGEN MET VERSCHILLENDE MIDDELEN EN METHODEN

Omdat bij de waarnemingen bijenvolken van imkers werden gebruikt, was het niet mogelijk het in de volken achtergebleven aantal mijten vast te stellen.

Voortgezette waarnemingen zullen in 1984 meer informatie geven over de werkzaamheid in percentages van de betreffende middelen en methoden. Op aantallen gedode mijten komen we verderop in dit artikel nog terug.

1. Folbex-VA

Werkzame stof: broompropylaat (isopropyl 4,4'-dibroombenzilaat). Sedert januari 1983 is dit middel in Nederland wettelijk toegelaten. Met name in Duitsland is met dit middel al veel ervaring opgedaan. Een viermalige behandeling in de herfst doodt ca 80% van de mijten (Schulz).

Folbex kan ook gebruikt worden voor behandeling van de kunstzwerm. Er wordt gewerkt volgens de gebruiksaanwijzing. De bodemventilatie dichtstoppen. Een van de nadelen van chemische middelen is, dat ze alleen toegepast kunnen worden buiten de drachtperiodes of in bijenvolken die niet voor de honingproductie gebruikt worden. Dit i.v.m. gevaar voor residuen in de honing.

In de Achterhoek zijn waarnemingen gedaan bij 18 volken, die in het najaar met Folbex VA werden behandeld. Er is bij deze volken volgens de gebruiksaanwijzing gewerkt. Nadelige effecten op bijen en broed zijn niet vastgesteld.

Voordelen:

- ★ de werkzaamheid is goed;
- ★ gemakkelijk en snel toepasbaar;
- ★ wordt goed verdragen door de bijen.

Nadelen:

- ★ duur;
- ★ gevaar voor residuen in de honing.

2. Tabak

In 1982 werd bekend dat tabaksrook Varroa-mijten doodt (De Ruijter-1). Behandeling van enkele volken in Oberursel (BRD) resulteerde in meer dan 75% sterfte van de Varroa-mijten (De Ruijter-2). Als diagnose-middel is tabak intussen bijzonder waardevol gebleken.

Toepassing:

De volken krijgen extra ruimte, b.v. een honingkamer of broedkamer bovenop het volk. In de namiddag, na het beëindigen van de bijenvlucht, worden de vlieggaten gesloten met een natte krant of iets dergelijks. Dit om te voorkomen dat eventueel verdoofde bijen uit de kast op de grond vallen. Via een kleine opening kan de rook dan door het vlieggat in de kast geblazen worden. Vier keer wordt met tussenpozen van 4 dagen 3 gram tabak gebruikt. Met een Dathe-pijp kan de hoeveelheid rook gemakkelijk worden gedoseerd. Om zelf geen last te hebben van de rook is het handig om een kort slangetje ($\pm 15-20$ cm) op de pijp te schuiven en een luchtbedpomp te gebruiken om de rook in de kast te blazen. Na ± 1 uur wordt de krant verwijderd.

Afgelopen najaar zijn in de Achterhoek 23 besmette volken behandeld met tabak. Bij enkele volken kwamen na de toepassing van 3 gram tabak verdoofde bijen uit de kast. Bij lage nachttemperaturen verkleumen deze bijen. Na deze konstatering is bij een gedeelte van de volken het vlieggat voor de behandeling afgesloten met een natte krant. Deze krant bleef 1 à 2 uur in het vlieggat. Nadien zijn geen verdoofde bijen meer waargenomen.

Ook bij de met tabak behandelde volken is geen nadelig effect gekonstateerd bij bijen, broed of koningin. Bij 15 kunstzwermen, die in de zomer behandeld waren met tabak, waren evenmin nadelige effecten te zien. Dagelijkse behandeling met een overdosering tabak bij 3 volken had echter sterfte van bijen en broed tot gevolg. Oppassen dus voor overdosering: niet meer dan 3 gram tabak per volk per keer gebruiken!

Voordelen:

- ★ werkzaamheid is goed;
- ★ gemakkelijk en snel toepasbaar;
- ★ wordt goed verdragen door de bijen;
- ★ tabak is gemakkelijk verkrijgbaar;
- ★ goedkoop.

Nadelen:

- ★ gevaar voor residuen in de honing;
- ★ tabak moet nauwkeurig gedoseerd worden.

3. Melkzuur

In de zomer van 1983 werd bekend dat met een oplossing van melkzuur in water Varroa-mijten gedood konden worden (Koeniger). Melkzuur is een natuurlijke stof die in lage concentratie ongevaarlijk is voor de mens.

Toepassing:

Alle raten waarop bijen zitten worden aan beide zijden besproeid met een melkzuuroplossing van 15%. Per raatkant wordt door middel van een plantensproeier 5 ml op de bijen gesproeid. In het najaar werd viermaal om de 4 dagen behandeld.

In Nederland hebben we naar aanleiding van de eerste berichten 13 bijenvolken met melkzuur behandeld: 6 in de zomer 7 in het najaar. Een driemaalige behandeling in de zomer werd door de bijen goed verdragen, maar er werd enige broeduitval en wat kalkbroed gekonstateerd. Viermaalige behandeling in het najaar gaf geen negatieve effecten op bijen of broed.

- Voordelen:** ★ wordt goed verdragen door de volwassen bijen;
★ goedkoop.
- Nadelen:** ★ arbeidsintensief;
★ effect op mijten en broed is niet geheel bekend.

4. Mierezuur

Hoewel mierezuur al enige jaren beproefd wordt als veelbelovend bestrijdingsmiddel, geeft de toepassing in de praktijk nog steeds sterk wisselende resultaten. Ook de zogenaamde mierezuurplaten geven in een aantal gevallen sterfte onder de bijen en de koninginnen.

Zelf hebben we 3 volken behandeld met mierezuur (Illertisser Milbenplatten IMP). Bij 2 van de 3 volken bleek na 1 dag de koningin dood. Voor mierezuur in de praktijk gebruikt kan worden moet de methode verder worden verbeterd.

OVERIGE WAARNEMINGEN

Het maken van de kunstzwermen zonder broed en de behandelingen leverden geen problemen op.

In de zomer van 1983 bleek dat in sommige volken een groot aantal mijten kon worden gedood. We vonden totalen van 846 en 197 mijten, beide na 3 keer Folbex VA, en van 705 en 294 mijten, beide na 3 keer tabak. Deze aantallen gaven aan dat Varroa zeker 1 jaar mogelijk zelfs 2 jaar in Nederland aanwezig was. Hierdoor werd ons duidelijk dat een uitgebreide rookdiagnosecampagne in het najaar van 1983 noodzakelijk was. Het was zeer waarschijnlijk dat Varroa ook elders in Nederland verspreid was. Inmiddels is Varroa op diverse plaatsen in Nederland aangetroffen. Rond de in het voorjaar gevonden besmettingen blij-

ken vrijwel alle volken met Varroa besmet te zijn. In het najaar blijken enkele behandelde volken in de Achterhoek zeer zwaar besmet te zijn; aantal dode mijten na 4 maal Folbex: 4237, 2386, 2007, 1021, 1764, 1024. De eerste 4 van het rijtje bij dezelfde imker. De behandelingen met tabak gaven ook enkele zware aantastingen te zien; aantal dode mijten na 4 maal tabak: 1043 en 954. Geen van deze volken ondervond al merkbare schade van de mijten. Zonder behandeling zouden deze volken zeker in het volgende seizoen te gronde zijn gegaan. Op één stand kon het aantal gedode mijten per volk sterk verschillen.

Steeds blijkt dat alleen meermalige behandeling het gewenste effect heeft, ook bij broedloze volken.

Aantal gedode mijten bij enkele behandelde volken:

	Folbex VA	Folbex VA	Folbex VA	Tabak	Tabak
na 1e behandeling	843	5	57	279	72
na 2e behandeling	1092	39	378	57	2
na 3e behandeling	1575	110	365	327	43
na 4e behandeling	727	16	266	291	28
Totalen	4237	170	1764	954	145

Wanneer bij zware infecties na een 4e behandeling nog veel dode mijten gevonden worden, kan zelfs een 5e eventueel 6e behandeling nuttig zijn.

Konkluderend kan gezegd worden, dat Folbex VA en tabak nuttige bestrijdingsmiddelen tegen Varroa zijn. Zolang er geen betere biologische methoden beschikbaar zijn zal bestrijding met deze middelen noodzakelijk blijven. Door afwisseling van middelen wordt de kans op resistentie van de mijten verkleind, zodat aanbevolen wordt om zowel Folbex VA als tabak afwisselend te gebruiken.

Met de **darrenraatmethode** is in Nederland nog geen ervaring opgedaan. Nagegaan zal moeten worden wat het effect is onder Nederlandse omstandigheden en het effect in combinatie met chemische bestrijding.

BESTRIJDINGSADVIES VARROA

Het Consulentenschap voor de Bijenteelt stelt regelmatig een advies op voor de bestrijding van Varroa. Dit advies is gebaseerd op de nieuwste gegevens uit het buitenland en eigen ervaringen en is bedoeld om de imkers een leidraad voor de bestrijding te geven.

A. Najaar

De nadruk blijft liggen bij een chemische bestrijding in het najaar, wanneer al het broed is uitgelopen en er geen gevaar bestaat voor verontreiniging van de honing. Afgelopen najaar (1983) hebben we de betreffende imkers een behandeling met Folbex VA geadviseerd, omdat dit middel een goede werking heeft en er de meeste ervaring mee opgedaan is.

B. Voorjaar en zomer

1. Darrenraatmethode

In het broedseizoen geeft de darrenraatmethode een mogelijkheid om te bestrijden. Deze methode is gebaseerd op het feit dat er meer Varroa-wijfjes in gesloten darrecellen worden gevonden dan in gesloten werksterbroed.

Om de Varroa-aantasting te verminderen worden stukken gesloten darrenraat verwijderd. De 'vangraat' wordt voor de eerste maal rond half april tegen het broednest gehangen; 1½ tot 2 weken later komt de tweede 'vangraat' aan de andere kant van het broednest. Ongeveer 3 weken (max. 24 dagen) na het inhangen van de raten worden deze verwijderd, uitgesneden en teruggehangen. Een uitgesneden raam of een raam met voorbouw wordt meestal uitgebouwd tot darrenraat. Ook geschikt om in een broedkamer, honingkammeraampjes te gebruiken. Aan de onderzijde van deze raampjes wordt de darrenraat gebouwd. Het konsekwent verwijderen van het darrebroed remt de ontwikkeling van de ziekte al één als er nog maar weinig mijten in het volk aanwezig zijn (minder dan 500 mijten).

2. Behandeling van de kunstzwerm

De kunstzwerm wordt gemaakt zonder broed, wel een raampje verzegeld voor meegeven. De mijten die nog op de volwassen bijen zitten kunnen worden bestreden. De bestrijding moet plaatsvinden, voordat na 9 dagen het eerste broed gesloten wordt. Na 2 à 3 dagen wordt behandeld met tabak. Voordat het eerste broed gesloten wordt driemaal behandelen, d.w.z. om de 2 à 3 dagen 2 gram tabak per kunstzwerm. Bij de behandelingen zorgen voor voldoende ruimte in de kasten.

Dank zij de tabaksrookmethode, de intensieve voorlichting hierover en de goede respons van de imkers loopt Nederland voorop voor wat de diagnose betreft. We verkeren nu in de gelukkige omstandigheid dat we een aantal verspreide lichte aantastingen hebben kunnen opsporen. Bij konsekwente bestrijding kunnen we de komende jaren met enig optimisme tegemoet zien.

Literatuur

- Koeniger, A., Klepsch, A., Maul V. Zwischenbericht über den Einsatz von Milchsäure zur Bekämpfung der Varroose. A.D.I.Z. (1983) 17 (7) 209-211.
- Ruijter, A., De. Tobacco smoke can kill Varroa mites, Bee World (1982) 63 (3) 138.
- Ruijter, A., De. Preliminary results on treatment of Varroa-infected honeybee colonies with Tobacco-smoke. Proceedings E.E.G. Varroa-meeting Wageningen (in druk).
- Schulz, A., Koeniger, N., Ruttner, F. Drogenbrut als Varroa-Falle. Die Biene (1983) (2) 58-60.

Drs. A. de Ruijter en Ing. J. v.d. Eijnde,
CAD Bijenteelt/
Proefbijenstand Ambrosiushoeve,
Hilvarenbeek.

Verslag Varroa-diagnose in het laboratorium voor- en najaar 1983

Begin april bereikte ons het bericht dat er net over de grens met Duitsland bij Winterswijk Varroa gekonstateerd was. Naar aanleiding hiervan werden in de Achterhoek direct voorlichtingsavonden over Varroa georganiseerd. Het gevolg was dat er vanwege deze voorlichtingsactiviteiten en de landelijke bekendheid die er ondertussen aan gegeven was een stroom mulmonsters op gang kwam.

Op 11 april werd in het laboratorium van de Ambrosiushoeve de eerste Varroa-mijt aangetroffen. In de periode april-mei werden bij 28 imkers Varroa-mijten in de ingezonden mul aangetroffen, alle uit de Achterhoek en Twente. Uit het overzicht van de ingezonden mulmonsters dat hieronder volgt blijkt dat de direct betrokkenen massaal mulmonsters ingezonden hebben. Bij het onderzoek in het voorjaar werd het mulmonster per kast nagekeken.

Aantallen monsters voorjaar '83

Provincie	aantal monsters
Groningen	352
Friesland	14
Drente	314
Overijssel	1488
Gelderland	2489
Utrecht	245
Noord-Holland	199
Zuid-Holland	144
Zeeland	13
Noord-Brabant	553
Limburg	244
Totaal	6055

In de zomer 1983 is door het C.A.D. Bijenteelt en de Ambrosiushoeve in de Achterhoek bij een aantal imkers die Varroa hadden onderzoek uitgevoerd naar de bestrijding van Varroa met tabaksrook, Folbex VA en melkzuur.

De hoeveelheid mijten die op diverse standen aangetroffen werd wees erop dat deze besmetting waarschijnlijk al langer aanwezig was. Hierdoor rees bij ons het vermoeden dat de besmetting zich al over het land verspreid had. Naar aanleiding hiervan is door het C.A.D. Bijenteelt/Ambrosiushoeve een landelijke campagne georganiseerd om door middel van de tabaksrookdiagnose mulmonsters uit het hele land te kunnen onderzoeken om ons zo een beeld te kunnen vormen van de verspreiding in Nederland. Oproepen hiervoor zijn verschenen in augustus (Maandblad voor de bijenhoudersbonden N.C.B., A.B.T.B., L.L.T.B.), en in september (Maandschrift voor de Bijenteelt en "Onze Bijen" nr. 5). De secretarissen van alle afdelingen en verenigingen zijn per brief d.d. 2-8-1983 aangeschreven om het inzenden van mulmonsters nog extra te stimuleren.

Op de Ambrosiushoeve werd intussen alles in ge-

reedheid gebracht om de verwachte stroom inzendingen snel en doeltreffend te kunnen onderzoeken en af te werken. Daarvoor werden in de maanden oktober, november en december drie tijdelijke laboranten in dienst genomen. In september kwamen de inzendingen reeds massaal binnen met een piek in oktober.

Aantallen monsters najaar '83

Provincie	Aantal onderzochte standen
Groningen	186
Friesland	285
Drenthe	196
Overijssel	296
Gelderland	482
Utrecht	66
Noord-Holland	161
Zuid-Holland	130
Zeeland	41
Noord-Brabant	1000
Limburg	87
Flevopolder	15
Totaal	2945

In tegenstelling tot het voorjaarsonderzoek is in het najaar niet elke bijenkast onderzocht maar is het onderzoek per stand uitgevoerd. Bij dit onderzoek is op 48 standen Varroa gevonden. 35 imkers deelden ons mee zelf Varroa op de stand gevonden te hebben.

Provincie	gemeente	besmette standen	meldingen Varroa door imkers gekonstateerd
Groningen	Winschoten*	1	
	Slochteren*	1	
Overijssel	Haaksbergen	3	
	Delden	4	
	Enschede	5	1
	Weerselo	1	
	Hengelo	9	
	Hellendoorn	1	
	Averroest*	1	
	Ootmarsum	3	
Gelderland	Wisch	1	
	Voorst	1	
	Winterswijk	2	27
	Dinxperlo		1
	Aalten	1	2
	Groenlo	1	2
	Eibergen	2	1
	Arnhem	1	1
	Zelhem	1	
	Erneno*	2	
	Gorsel	1	
Noord-Holland	Ouder-Amstel*	1	
Zuid-Holland	Papendrecht*	1	
Zeeland	Tholen*	1	
Noord-Brabant	Eersel*	1	
	Oirschot*	1	
Flevopolder	Almere*	1	
	Totaal	48	35

De met* gemerkte plaatsen zijn gemeenten, die buiten het gebied vallen waar in het voorjaar Varroa gevonden is en waar deze in het najaar redelijkerwijs verwacht kon worden.

Bij het onderzoek en de administratieve afwerking hiervan is ernaar gestreefd elke imker binnen 2 à 3 weken de uitslag van het onderzoek te sturen. Dit is, behalve tijdens de poststaking, goed gelukt. Er zijn echter enkele imkers die nog geen bericht ontvangen hebben. Een aantal hiervan zijn nl. onbestelbaar door verhuizing, en/of onleesbaarheid van naam en

adres van de imker bij ons teruggekomen. Bij deze imkers is geen Varroa gekonstateerd.

J. v.d. Steen



Een koningin uit ons Ouwerkerk
Zat te denken: Ik stop met 't werk.
De lente in zicht,
Ik neem het nu licht
En straks ben ik weer eivol en sterk.

Ineke Hartemink-van der Wal, Ouwerkerk.

VOORJAARSDRACHT ZONDER ZWERMNEIGING

Het uitstekende boek van Weisz "Der Wochenend-Imker" geeft een aantal methodes om de voorjaarsdracht zonder zwermneiging binnen te halen. Eén van deze methodes, beschreven op pagina 70, Plaat 2, werd door mij in 1982 toegepast en voldeed prima. Daarom werd deze methode uitgangspunt voor een grotere groep imkers uit het noorden des lands, die de cursus koninginneteelt en bedrijfsmethoden hadden gevolgd in het Onderwijscentrum voor Land- en Tuinbouw te Eelde en die samen een tweetal bedrijfsmethoden wilden uitproberen en met elkaar vergelijken. Voor volken overwinterd op één broedbak werd deze methode gekozen, op enkele punten aangepast.

Beginsituatie

De paardebloem begint te bloeien: broedbak vol bezet; 7 à 8 ramen broed.

Ingreep

De buitenste broedramen van het broednest centraal in een tweede bak hangen. De moer blijft in bak 1; eventueel alle bijen van de om te hangen ramen in bak 1 afslaan. Geen wintervoer mee naar boven omhangen. De bovenbak 2 (toekomstige honingkamer) verder opvullen met lege uitgebouwde ramen. Onderin aan de kanten voerramen met droge suiker.

Verder aanvullen met kunstraat volgens het schema. Wanneer geen darrenraam is overwinterd dit nu geven.

Controle

Na 7 à 10 dagen de bovenbak controleren op doppen; eventueel suiker aanvullen. Is er na verloop van tijd voldoende voorraad en dracht dan de voerramen eruit en nog twee kunstraten geven. Ook de honingruimte aanpassen.

Op deze manier bleven mijn F1 Buckfastvolken zwermvrij: opbrengst plm 30 kg (1982), 15 kg (1983). Dit zwermvrij blijven gebeurde niet bij alle deelnemers; toch was ieder tevreden met deze methode,

ook degenen die met "Nederlandse" bijen werken.

Waarschuwing

Bij deze ingrepen in het (vroeg) voorjaar moet het **broednest één geheel blijven**: het brede broednest wordt veranderd in een hoog broednest.

Daarom: 1) ramen met broed **boven elkaar**;

2) voerramen aan de kant (isolatie en stimulatie); eventueel vlieggaat tijdelijk verkleinen.

Op deze manier ontstaat plankbroed in de onderbak. In 1982 met zijn mooie voorjaar lukte alles; in 1983 bleek de eis pas in te grijpen als de broedbak **vol bezet is noodzaak**; eventueel de ingreep uitstellen tot deze situatie is bereikt of volken verenigen.

Opmerkingen

a) Als **darrenraam** gebruik ik een gewoon uitgebouwd raam, waarvan de onderste helft van de raat is weggesneden. De open ruimte wordt snel uitgebouwd met darrenraat en de kunstraten worden nu prachtig uitgebouwd, zonder darrencellen. Belangrijk voor Varroa-bestrijding!

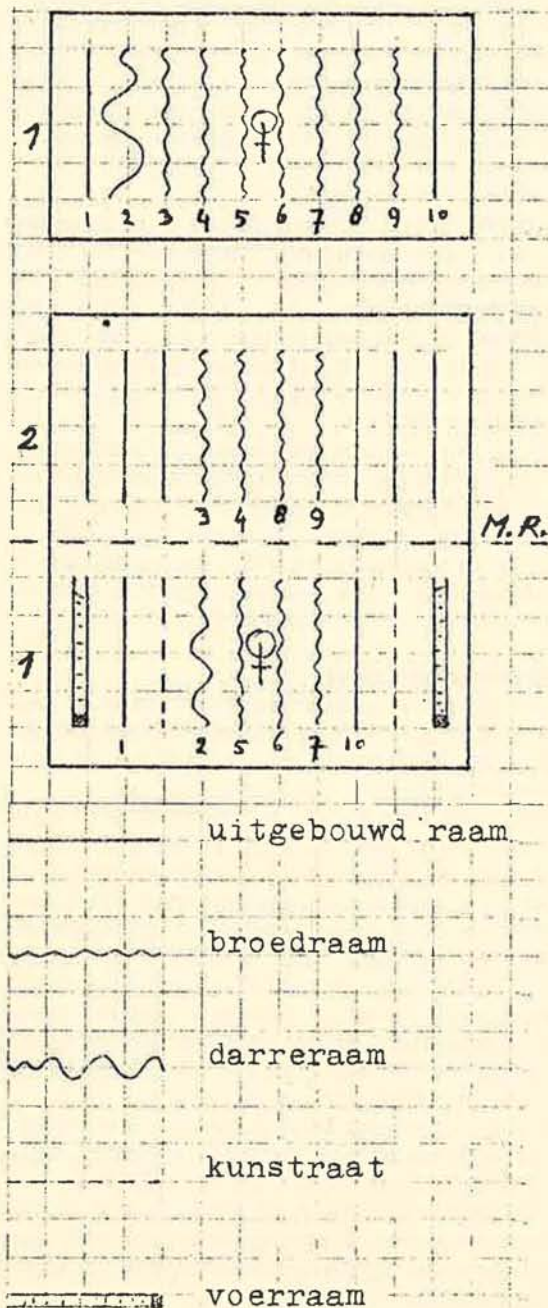
Als **voerraam** gebruik ik een leeg raam waarop aan beide kanten watervast hardboard, ter grootte van het hele raam, is gelijmd en gespijkerd (uitgezonderd de toplat). Na drogen wordt het grootste deel van de toplat eruit gezaagd. Bij voerramen met een opening aan de zijkant (Bretschko) wordt deze altijd volgebouwd met darrenraat. Ook wordt het naastliggende raam uitgebouwd tot spekraat, wat geklieder en doodgedrukte bijen geeft bij uithalen van de ramen.

b) Na de koolzaadrdracht wordt de honing afgenomen en kunnen de goede volken meteen op dubbele broedbak als broedruimte worden gezet door bak 2 te vullen met kunstraten en uitgebouwde raten, nu zonder rooster. **Meteen de voerbak erop en voeren!** Zo behandeld brachten ze een goede zomeroogst en zijn overwinterd op 2 broedbakken en een honingbak.

c) Wil men afleggers maken dan na het afnemen van de honing 4 ramen met vooral open broed, zonder moer, boven het rooster hangen. Beneden aanvullen met uitgebouwde raat, boven met kunstraat. Meteen voeren. Na 10 dagen de bovenbak meenemen, eventueel splitsen in 2 afleggers, en een rijpe dop of jonge moer geven. Ook kan men de volken zelf moeren laten opkweken door van de ramen met open broed enkele speeldopjes te belarven of er een paar omgelarfd (kunststof)dopjes aan te bevestigen. Eéndags aangebroede moerdoppen worden ook prachtig uitgebouwd tussen deze ramen met open broed. Dan het voeren stoppen zodra de cellen gesloten zijn, anders worden ze in raat ingebouwd.

H. Dijkema, Peize.

N.B. De heer Dijkema verkrijgt zijn Buckfast-bijen door met toestemming van het Rijksbijenteeltconsulentschap met geïmporteerd sperma te werken. (Red.)



VAN IMKER TOT IMKER

Nogmaals koolzaadbloei en "Durchlenzung"

In het Groentje van april 1983 werden we gekonfronteerd met een verschijnsel dat o.a. op de koolzaadvelden van Noord-Duitsland niet onbekend is nl. het verdwijnen van grote aantallen vliegbijen (waterhaalsters) door klimatologische omstandigheden, gevolgd door afsterven broed enz. (blz. 91 e.v.). Het heet verder dat dit verschijnsel, Durchlenzung genaamd, in onze imkerij onvoldoende aandacht krijgt, dat het begrip nauwelijks bekend is en dat er geen goed Nederlands woord voor bestaat.

Wel, als het begrip in onze imkerij nauwelijks bekend is dan zal de ondervonden schade ook wel meevalen. Uiteraard is de waterbehoefte van een volk met veel open broed groot en zullen er slachtoffers vallen onder waterhaalsters, de pioniers van het bijenvolk, maar we moeten oppassen geen moeilijkheden te introduceren. Vergeet niet, het bijenvolk bezit een aantal "ingebouwde" eigenschappen, die in geval van hoog gestegen nood worden aangewend om het voortbestaan van de kolonie te rekken of veilig te stellen, zoals het consumeren van broed!

Er is echter een andere kritieke fase waar elk bijenvolk mee te maken krijgt en die ik "Voorjaarsverval" wil noemen. Een en ander verdient nadere uitleg.

Werkverdeling binnen de wintertros

De wintertros is opgebouwd uit bijen die in de voorafgaande nazomer en herfst zijn geboren. Theoretisch gesproken zouden deze bijen ongeveer even oud kunnen worden. Dat betekent dat in het voorjaar de winterbijen in een vrij kort tijdsbestek zouden verdwijnen en als er dan een kleine aanwas van jonge bijen tegenover staat komt het volk in de problemen. In de praktijk komt deze extreme situatie niet voor! Het bijenvolk steekt daar zelf een stokje voor. Wat is het geval?

Wetenschappelijk onderzoek gericht op de praktijk

Uit onderzoek van Wille en Böttcher is gebleken dat er verschillen bestaan in het gedrag van winterbijen, zodat het noodzakelijk was een splitsing naar levensduur aan te brengen in kort- en langlevende winterbijen (resp. levensduur medio april en ver in mei). De kortlevende winterbijen werden in de nawinter vaker op het broed waargenomen voor de verzorging en in het vroege voorjaar waren het hoofdzakelijk bijen uit deze groep die water, nectar en/of stuifmeel verzamelden.

Zijn de weersomstandigheden in het voorjaar overwegend ongunstig dan zal weinig broed worden aanzet. Als gevolg hiervan duurt het lang voordat het

aantal geboorten in een bijenvolk het aantal sterfgevallen overtreft. Deze kritieke fase voor elk bijenvolk "Voorjaarsverval" ligt ergens in april. Daarna begint een opbouw, moeizaam of stormachtig, uitmondend in een deling die wij kennen als de zwermneiging.

Het zou me niet verbazen als de zojuist genoemde kritieke fase niet meer of minder is dan de in Duitsland bekende "Durchlenzung", waarvoor het Nederlandse woord "Voorjaarsverval" is geïntroduceerd. IJzige winden en sneeuw behoren in ons land in mei tot de hoge uitzonderingen, maar kunnen in Sleeswijk-Holstein een iets grotere rol spelen. Leest u in dit verband ook nog eens het interessante artikel van dr. J. de Graaf in het Groentje van mei 1983.

Schaamrood op de kaken kreeg ik na het lezen van de brief van een beginnend imkeres uit Rolde die aldus begon: "In 't Groentje van november schrijft u over leergeld betalen, maar ik begrijp uw artikeltje helemaal niet, laat staan dat ik er de les uit leer. Ik ben zelf nog maar één jaar in 't bezit van bijen en nam het Groentje mee naar de bijenkursus, maar daar kwamen we er ook niet uit."

Hieruit blijkt hoe snel een rubriek z'n doel voorbij schiet. Uit deze communicatie heb ik weer heel wat geleerd en daarom hartelijk dank voor uw brief. Antwoord heeft u inmiddels ontvangen, maar omdat er op het tuinvolk een combinatie van handelingen is toegepast zal ik het nogmaals uitgebreid doornemen, inclusief de beloofde schetsjes.

De voorgeschiedenis

Door een prima voorjaarsdracht op Esdoorn, P. kastanje, Boomwilg en vele heesters was het tuinvolk geweldig ontwikkeld en moest ik half mei tot aktie overgaan.

14-5 Twee broedkamers vol broed. Er was geen zwermneiging. Gelet op de dracht heb ik een vlieger gemaakt. Koningin met het raam broed waarop ze liep in een nieuwe broedbak gehangen, daarbij drie vellen kunststraat en verder opgevuld met uitgebouwde raten; vervolgens een moerrooster en daarop twee lagen honingkamers (volk A). De overige 19 belegde raten vormden de aflegger en dat volk werd apart gezet. Het raakte alle vliegbijen aan (A) kwijt en werd gebruikt om een jonge koningin te kweken. Dit volk komt in het verhaal verder niet voor.

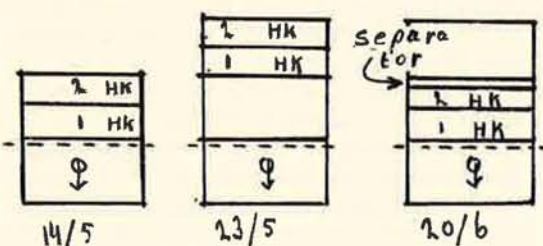
23-5 In de onderbak weer 8 raten broed aanwezig. Om opkomende zwermneiging te onderdrukken werd omgehangen d.w.z. de koningin bleef met twee raten broed in de onderste broedkamer, daarop kwam het rooster en vervolgens een nieuwe broedkamer met de zes overige raten broed en de twee honingkamers.

4-6/6 Broed, iets ruimte gegeven, geen zwermneming.

10-6 Zeven schitterende raten broed maar ook **twee moerdopjes in de melk**. De zwermduft was dus duidelijk aanwezig. Zwermduppen uitgebroken en opnieuw omgehangen door vier ramen broed boven het rooster te brengen. De koningin had weer ruimte.

16-19/6 Geen inspectie mogelijk door omwonenden.

20-6 Een periode goed zomerweer was begonnen. In de onderbak nu 7 ramen broed met **gesloten doppen**. De weersvoorzichten op langere termijn waren uitstekend, er was volop dracht en dat alles was aanleiding om opnieuw een vlieger te maken. De koningin met twee raten broed in de onderste broedkamer, daarop het rooster en de twee lage h. kamers, vervolgens een separator met eigen vliegagat en toen de bak met resterend broed en jonge bijen.



Door de nu gemaakte scheiding tussen jonge bijen met broed, die een jonge koningin moesten kweken, boven de separator en oude koningin met veel vlieg-bijen en weinig jonge bijen onder de separator hoop-te ik alle zwermgevaar gekeerd te hebben, maar in de middag kwam een zwerm af. **Het sein stond al op zwermen. Maak in een dergelijke situatie NOOIT EEN Vliegier.**

Terwijl de zwerm vanuit z'n hoge positie in de boom al mijn handelingen volgde heb ik de twee raten broed uit de onderbak alsnog boven de separator ge-hangen en vervolgens de onderbak opgevuld met kunstraat en een enkele uitgebouwde raat in het midden. Vervolgens de zwerm op deze bak gesla-gen.

21-6 Opnieuw gezwermd. De zwerm hing nu op een onmogelijke plek hoog in dezelfde boom. Buurtbe-woners stonden me meesmuilend op te wachten en een hoge ladder was reeds uitgezet; het theater kon beginnen. De zwerm is op een andere plek in een kast gedaan, waarbij de koningin niet in de kast, maar **onder de bodem kroop**. Enfin, ook als koningin wil je wel eens wat en als de mogelijkheid zich dan eens eindelijk voordoet ...

De les. Beter zou zijn geweest 10 of 20 juni op de bodemplank een bak met vijf ramen broed te plaatsen met voldoende jonge bijen en daarop de honingka-mers. Vervolgens de separator en daarop de bak met oude koningin, een tweetal ramen broed en voldoende jonge bijen. Dit deel boven de separator zou alle vliegbijen verliezen en de nog aanwezige doppen

opruimen. Onder de separator wordt dan een nieu-we koningin gekweekt of vanuit een drieramer inge-voerd.

Nog enkele tips

De heer **Westerlaken** uit **Schijndel** schrijft: Bij het in gereedheid brengen van raampjes om kunstraat in te zetten ben ik afgestapt van het horizontaal draden. Tijdens het slingeren scheurde de raat vaak onder de bovenlat vooral bij nieuwe of weinig bebroede raat. Bij vertikaal bedraden komt dit euvel niet voor! Zorg dat de zijlatjes dan tussen boven- en onderlat komen. Gebruik een weinig houtlijm en vier spijkertjes. Hij vervolgt: **Bodemplank schoon maken**. Volken op twee bakken ingewinterd, dan zit het volk in de bo-venbak. Ik ga vroeg in het jaar op reis en neem dan de lege onderbak weg. Alles gaat aldus heel snel. Dak onderste boven, daarop bovenbak met volk, de on-derbak zetten we op een lege bak of buitenrand, bod-em schoonmaken met verkrabber, afborstelen en wasmul in een doos. Op de schoongemaakte bodem komt de bak met bijen met kleedje, eventueel bijen uit afgenomen onderbak afslaan; snel kijken of volk moergoed is door kleedje even te lichten.

Ik wil hier nog aan toe voegen: Laat u nooit verleiden tot een geforceerde uitbreiding van het broed-nest door lege raten in het broednest te hangen. Is het broednest ingesloten door stuifmeel/voer? ver-wijder dan de buitenste raat of raten, schuif de overi-ge raten in dezelfde volgorde naar buiten tot het eer-ste raam broed, hang daar een vel kunstraat en voer als er geen dracht is.

Nu begrijpt u ook waarom we bij het inwinteren de oudste/slechtste raten aan de buitenkant hangen. Heeft u een overvloedige stuifmeeldracht en zijn de weersvoorzichten goed, neem dan een raat vol stuifmeel uit het volk, geef kunstraat terug en ge-bruik het stuifmeelraam later in de zomer als een jon-ge koningin de wacht heeft overgenomen. Houdt de door u uitgezette wilgestekken goed in de gaten. **Geef tijdens droog, schraal weer water.** Voor het tegengaan van de zwermneiging is de **totale ruimte voor het bijenvolk belangrijker dan de broedruimte voor de koningin**. Ruimte kunt u nooit teveel ge-ven! Sterke volken houden de temperatuur goed in de hand, pardon, pootjes!

Durft u het toch niet aan als het nog erg koud is en de volken gaan (ver van huis) op reis, leg dan op de bo-venste bak een krant en daarop een bak raten (broed-of honingkamerformaat). Krijgen de bijen behoefte aan extra ruimte dan is de krant binnen de kortste ke-ren verdwenen en het bespaart u een reis.

V.V.V. in Bijenstad

Probeer de volken op de reisstand **verspreid** op te stellen. Geen tientallen kasten netjes in het gelid. **Vervliegen** kan **Varroa Verspreiding** betekenen. **Invliegen** van jonge bijen komt niet alleen op de

thuisstand voor maar ook in de polder. Voor de niet ingewijde imker lijkt het op zwermen. Tijdens het invliegen oriënteren zich de jonge bijen, ze nemen de omgeving in zich op wat hen later van pas komt als ze eenmaal vliegbijs/haalbijs zijn geworden. Ze dansen voor de kast met de kop naar de kast gericht. Jonge bijen worden in het voorjaar overal toegelaten, ook zij kunnen zich vervliegen! V.V.V.). Breng bij de kasten goede herkenningpunten aan en neem met uw volken afstand van uw buur-imker.

Au, ik ben gestoken! Verwijder de angel door een

krabbende beweging met een nagel. De volgende aanpak is afkomstig van een Nieuw-Zeelandse imker:

"Direkt na de steek plaatst men het holle uiteinde van een sleutel o.i.d. rond de plek met angel en drukt zó hard tot het pijn gaat doen. Als u nu de sleutel wegneemt dan ligt de angel op uw huid binnen de ring van de sleutel en ... de pijn verdwijnt direkt en er treedt geen zwelling op. Na een paar minuten is nog moeilijk te ontdekken waar men is gestoken."

Ko Zoet

RESIDUEN VAN ACARICIDEN IN HONING

Oriënterend onderzoek naar residuen van mijtbestrijdingsmiddelen in honing door J.D. Kerkvliet, J.M. Nuijens, A.P.J. v.d. Putten, E.H.G. Mense. Onlangs is bij de Keuringsdienst van Waren voor het gebied Haarlem een rapport verschenen, waaruit onderstaand enkele passages zijn opgenomen:

Bijenvolken kunnen aangetast worden door diverse soorten mijten, wat echter in de regel geen problemen oplevert. De laatste jaren evenwel blijkt de zogenaamde Varroa-mijt, die vanuit Oost-Azië inmiddels Nederland bereikt heeft, een ernstige bedreiging voor de honingbij (*Apis mellifera*) en de imkerij te vormen.

Als door de imker niet ingegrepen wordt gaan door de Varroa-mijt aangetaste volken binnen 3 jaar te gronde. Dit ingrijpen gebeurt veelal door gebruik te maken van acariciden (mijtbestrijdingsmiddelen), waarbij in diverse landen verschillende middelen gebruikt worden.

Omdat ook bekende honingexportlanden als China, Rusland en de meeste Zuidoepse landen ernstig te lijden hebben van aantasting door de Varroa-mijt werd, in opdracht van drs. F.W. van der Kreek van de Hoofinspectie van de Volksgezondheid voor de levensmiddelen en de Keuring van waren, een oriënterend onderzoek ingesteld naar de aanwezigheid van een aantal Varroa-mijt bestrijdingsmiddelen in honing uit de handel, afkomstig uit met deze mijt besmette landen.

Ook Nederlandse honing werd in dit onderzoek betrokken. Een aantal van deze monsters was afkomstig van de Stichting Proefbijenstand Ambrosiushoeve te Hilvarenbeek waar enkele bijenvolken experimenteel behandeld werden met het acaricide broompropylaat.

In totaal werden drie series monsters onderzocht.

- 1) Een serie van 40 monsters honing, genomen uit de normale handelskanalen, gedurende het na-jaar 1983 en afkomstig uit, met de Varroa-mijt besmette gebieden. Aangezien niet alle honingen op het etiket een aanduiding van het land van herkomst gedeclareerd hadden, werd de geografische herkomst van alle honingen d.m.v. pollanalyse vastgesteld of geverifieerd, volgens de methode zoals opgesteld door de International Commission for Bee Botany. Deze monsters werden onderzocht op broompropylaat, malathion, dicofol, chloordimeform, phenothiazine, amitraz en benomyl.
- 2) Een serie van 27 honingen verkregen uit experimentele bijenstanden op Ameland, in de Achterhoek en in Vessum (N.Brabant), in samenwerking met drs. A. de Ruijter en ing. J. v.d. Eijnde van de Stichting Proefbijenstand Ambrosiushoeve te Hilvarenbeek. De betreffende bijenvolken werden opzettelijk, tegen de voorschriften in, gedurende het honingseizoen behandeld met Folbex VA (broompropylaat), tabaksrook en melkzuurop-singen. Onderzocht werden diverse secties raathoning alsmede de uiteindelijk gewonnen zomerhoningen op het gehalte aan de betreffende actieve stoffen. In dit rapport zal voor wat betreft deze experimenteel gewonnen honingen uitsluitend op het gehalte aan broompropylaat ingegaan worden.
- 3) Een serie van 14 monsters honing uit 1981 en 1982, afkomstig uit China, Rusland, Griekenland en de Balkanlanden, welke naar aanleiding van een mededeling betreffende het veelvuldig gebruik van malathion in Griekenland als Varroa-mijt bestrijdingsmiddel, op organische fosforesters onderzocht werden. De resultaten werden nog niet eerder gerapporteerd.

In principe valt de conclusie te trekken dat er geen residuen van Varroa-mijt bestrijdingsmiddelen in normale handelshoningen werden aangetroffen. Voor sommige middelen zou de uiterste aantoon-

Met een
ONDERLEGGERS
meer
ZEKERHEID

baarheidsgrens nog wat opgevoerd moeten worden, wat in sterke mate geldt voor chloordimeform, maar **vooral nog is er geen sprake van een alarmerende situatie.** Ook in een vorig jaar in Zwitserland gehouden onderzoek werden in slechts één van 45 monsters importhoning sporen broompropylaat aangetroffen en wel in een Griekse honing.

Van veel van de gebruikte middelen is bekend dat ze vrij instabiel zijn. Er is weinig bekend over de stabiliteit van acariciden in honing bij langdurige opslag.

Voor importhoning moet gerekend worden met een tijdsduur van 1/2 jaar tot 1 jaar tussen winning door de imker en uiteindelijk gebruik door de consument. Zo er al Varroa-mijt bestrijdingsmiddelen in honing terecht komen dan is het nog de vraag of ze na deze tijdsduur nog wel aanwezig zijn.

Broompropylaat lijkt wat resistenter te zijn. Het is te verwachten dat dit middel meer en meer gebruikt zal gaan worden in zowel ons eigen land als in de landen om ons heen. Gezien de resultaten van de 2e serie monsters dient dit middel **uiterst omzichtig** toegepast te worden zodat contaminatie van honing vermeden wordt. In de praktijk komt dit er op neer dat broompropylaat **alleen in de herfst** gebruikt kan worden.

Een punt dat nog nadere studie behoeft zijn eventuele residuen van broompropylaat in was van de raten. Het materiaal van deze raten (bijenwas) wordt gerecirculeerd zodat de kans aanwezig is dat dit acaricide d.m.v. migratie weer in de honing terecht kan komen.

RESIDUEN VAN GECHLOREERDE KOOLWATERSTOFFEN IN BIJENWAS, HONING EN STUIFMEEL

In het oktobernummer 1983 werden een tweetal artikelen gewijd aan de invloeden van pesticiden op honing, t.w. "BIJENFILTER LAAT VRIJWEL GEEN MILIEUGIF TOE IN HONING" van Chris Maillie en "LOOD- EN CADMIUMGEHALTES VAN HONING" van drs. J.D. Kerkvliet.

In het februarinummer 1984 kwam de problematiek van residuen van Folbex-VA in honing ter sprake.

Aangezien verontreinigingen van bijenprodukten ons als imker direct aangaan, blijft de Vereniging alert ten aanzien van hetgeen zich op dat terrein afspeelt. Om een kwaad echter te kunnen bestrijden moeten we dat in de eerste plaats goed weten te onderkennen. In dat verband troffen we een alleszins interessant artikel aan in het laatste APIACTA-nummer, een drie-maal jaarlijks verschijnend magazine, dat uitkomt onder auspiciën van APIMONDIA. Het betreft een artikel van J.H. Dustman (dir. van het "Institut für Bienenforschung" in Celle) en J. Gayger, dat we hier laten volgen.

Door de sterke beïnvloeding van schadelijke stoffen op het milieu is de vraag bijzonder actueel geworden in hoeverre bijprodukten, zoals bijenwas, honing en stuifmeel, die vroeger als natuurzuiver werden aangemerkt, residuen bevatten van gewasbeschermingsmiddelen. Hoewel de bescherming van bijen tegen invloeden van deze middelen wettelijk is geregeld, bestaat niettemin het gevaar, dat "langlevende" schadelijke stoffen in de kringloop van het bijenvolk terecht komen en zich in was, honing en stuifmeel ophopen. Tot zulke niet afbrekende schadelijke stoffen behoren in de eerste plaats talrijke gechloreerde koolwaterstoffen, zoals DDT, lindaan, HCB en andere. De toepassing hiervan is thans weliswaar in talrijke landen verboden, niettemin zijn residuen ervan in vele organische en anorganische stoffen nog steeds aantoonbaar.

Literatuurstudies tonen aan dat op het terrein van onderzoek naar residuen nog maar weinig bekend is. Onze analyses beperkten zich dan ook tot de kwalitatieve en kwantitatieve aantoonbaarheid van gechloreerde koolwaterstoffen, waarbij in het bijzonder bijenwas onze belangstelling had, immers, was biedt als vetachtige stof een goede oplosbaarheid voor bedoelde stoffen.

Analyses van kunstraat, afkomstig uit diverse landen (Duitsland, Spanje, USA) toonden aan, dat in elk van de onderzochte monsters HCB, a-HCH en b-HCH (lindaan) kwantitatief aangetoond kon worden. De hoeveelheden verschilden in sterke mate en beliepen voor wat betreft lindaan van 0.09 tot 1.0 ppm (parts per million). In 15 van de onderzochte platen kunstraat werd ook DDT met haar isomeren aangetroffen (0.02 tot 0.33 ppm).

In monsters van kunstraat uit de USA -deze waren al 25 jaar oud- bevonden zich behalve DDT ook andere PCB's, zoals heptachloor, aldrin en chlordan; deze isomeren varieerden in hun hoeveelheid eveneens zeer sterk en wel van 0.001 tot 7.05 ppm. Gezien hun 25-jarige ouderdom tonen deze resultaten aan **hoe lang zulke schadelijke stoffen in bijenwas aanwezig blijven.**

Ook maagdelijke was (jonge raat, nog nimmer gebruikt voor broed, stuifmeel of honing) bleek niet vrij van schadelijke stoffen te zijn, hij bevatte kwantitatief echter geen meetbare sporen van lindaan. In gebruikte raten werd maximaal 0.34 ppm gevonden. In stuifmeel van Hongaarse en Duitse herkomst werd bij alle monsters a-HCH en b-HCH (lindaan) aangetroffen. De hoeveelheid aan residuen was aanmerkelijk minder dan bij was; aan lindaan vonden we slechts 10 tot hoogstens 70 ppm.

Nog geringere waarden aan gechloreerde koolwater-

stoffen vertoonde honing nl. 1 tot max. 4 ppb lindaan (parts per billion).

De overige genoemde gechloreerde koolwaterstoffen werden wel in fijne sporevorm in honing aangetroffen, doch waren niet meer meetbaar.

Op welke wijze de gechloreerde koolwaterstoffen in de was terecht komen is niet bekend. Het is de vraag of deze schadelijke stoffen direct via het kliersysteem van de bij binnenkomen, door de haalbijen worden meegebracht (nectar, honingdauw, pollen, propolis en juist met pesticiden behandelde planten) ofwel van planten via de aarde opgenomen en aldus in de bijeprodukten worden geleid.

Bij de analyse valt op dat lindaan in alle onderzochte monsters voorkomt. De grote chemische stabiliteit en hitte-bestendigheid van deze insecticiden, die ook in de aardbodem vele jaren werkzaam blijven, kan een aanwijzing zijn dat HCH ondanks de heden nog maar beperkte en terzelfdertijd verboden toepassingen nog steeds in talrijke natuurprodukten voorkomt.

Daar het bij gechloreerde koolwaterstoffen om in vet oplosbare stoffen gaat, is de opname ervan in was begrijpelijk. Bovendien is was in de imkerij voortdurend in omloop; van oude raat wordt weer kunstraat gemaakt, die door de bijen tot nieuwe raat wordt uitgebouwd en later als oude raat, inclusief de schadelijke stoffen, in de kringloop terugkeert.

Door een voortdurende toevoer van kleine hoeveelheden schadelijke stoffen, die via stuifmeel en honing binnenkomen, en ook door bijmengsels van verontreinigde was bij de produktie van kunstraat, kan het gehalte aan pesticiden in de was geleidelijk aan toenemen, zelfs in de toekomst nog stijgen.

Daar het gehalte aan schadelijke stoffen in geïmporteerde bijenwas niet regelmatig controleerbaar is, bestaat het gevaar voor verdere aantasting van de was, die gebruikt wordt voor de imkerij. Men dient dan ook bij voortdurende dergelijke proeven op de aanwezigheid van residuen uit te voeren.

Op grond van tot dusver verkregen gegevens achten wij de hoeveelheid aangetroffen schadelijke stoffen dermate gering, dat de bijen er met inbegrip van hun respectieve broedstadia geen merkbare schade van ondervinden. Met behulp van voorlopige simulatieproeven konden we deze aanname bevestigen; zichtbare schade aan het bijebroed als gevolg van besmette was (lindaan) trad niet op.

In honing en stuifmeel zijn de hoeveelheden gechloreerde koolwaterstoffen dermate miniem, dat ook voor de mens, zelfs bij een zeer hoog verbruik van deze bijeprodukten geen gevaar voor de gezondheid valt te duchten. Met betrekking tot de invloeden van deze schadelijke stoffen schijnt de aanduiding "natuurzuiver" voor honing en stuifmeel, in tegenstelling tot diverse andere levensmiddelen, ook heden nog volledig gerechtvaardigd.



GROOTMOEDERS TIJD KEERT TERUG

De Westduitse gemeente Seeheim-Jugenheim in Hessen heeft op voorstel van vogel- en milieubeschermers een aantal percelen gemeentegrond niet meer met chemicaliën behandeld en vroegtijdig radicaal afgemaaid. Om echter onwetenden of op dit gebied ondeskundigen hiervan in kennis te stellen, zodat zij deze opnieuw ontstane natuurlijke weiden ongemoeid laten, werden ter plekke bordjes aangebracht met een aan duidelijkheid niets te wensen overlatende tekst.



Flora en fauna zijn inmiddels weer als in Grootmoeders tijd en dat op zeer korte termijn, zelfs hazelwormen en hagedissen verschijnen weer. De donkere vlek onder de S op de foto is een slak, die op haar manier van het opschrift kennis neemt. Aldus de ADIZ van 10/1983, die terecht opmerkt, dat dit initiatief school dient te maken.



Ter completering is hier een bijna gelijktijdig gepubliceerde overzichtsfoto uit de NWDIZ toegevoegd, eveneens gemaakt door Andreas Deman, die van het project zeker meer weet. Voor belangstellenden volgt hier zijn adres: Karolinenstrasse 23, 6104 Seeheim-Jugenheim 1, BRD. (CM)

bijenplant in beeld

jacobs kruiskruid

Het *Jacobs kruiskruid* is in een groot deel van ons land te vinden, het meest in de duinen.

Het is een composiet die onder normale omstandigheden, als hij niet wordt verstoord, tweejarig is. Het eerste jaar vormt zich een bladrozet, dat vlak op de grond ligt. Het rozet overwintert maar kan bij strenge vorst doodvriezen. In het tweede jaar bloeit de plant. Aan de top van stevige stengels vormen zich dan de vele bloemhoofdjes. Als de plant wordt afgemaaid blijft het bladrozet groeien en kan bij herhaald maaien meerdere jaren standhouden. Op deze manier wordt de plant overblijvend. De bladeren van het rozet sterven af als de plant gaat bloeien.

In een bloemhoofdje zitten ongeveer 70 bloempjes gegroepeerd, langs de rand een 15-tal lintbloemen en in het midden de buisvormige schijfbloemen. In de nauwe bloembuis stijgt de nectar zo hoog dat hij gemakkelijk door bijen kan worden opgenomen. Het stuifmeel wordt in geeloranje-kleurige klompjes verzameld. De pollen zijn alleen afkomstig uit de schijfbloem, want de randbloemen hebben alleen maar een stamper.

De bloeitijd is van midden juni tot november. In een enkel bloemhoofdje komen de schijfbloemen opeenvolgend in bloei, waardoor er gedurende een periode van 4-9 dagen stuifmeel wordt afgegeven. Bij gunstige weersomstandigheden komt van 8 uur in de morgen tot 5 uur in de middag stuifmeel vrij. Ongeveer de helft daarvan tussen 10 en 12 uur. In die tijd komen namelijk twee groepen bloemen achtereenvolgens tot bloei.

Onder normale omstandigheden vermeerderd de

JACOBSKRUISKRUID (*Senecio jacobaea* L.):

A bloeistengel met bloeiwijze; B stengelblad; C randbloem; D, E en F schijfbloemen in opeenvolgende bloeistadia; G stempels; H deel van pappushaar; I stuifmeelkorrel.



plant zich door zaad dat, voorzien van zaadpluis, door de wind wordt verspreid. Hoofdzakelijk in het najaar komt het zaad tot ontkieming. Als de plant wordt verstoord, bijvoorbeeld door ploegen, kunnen zich uit worteldelen nieuwe planten ontwikkelen. Voor vee en paarden is de plant vergiftig. Geen last van die giftige stoffen hebben de rupsen van de *Sint Jacobs-vlinder* (*Thyria jacobaeae* L.). Door hun tekening worden ze ook wel *Zebrarupsen* genoemd. De geelzwart geringde rupsen kunnen massaal op het *Jacobskruiskruid* voorkomen. Het prachtig roodgekleurde vlindertje legt in mei een paar honderd eitjes op de plant, die na 13 dagen uitkomen. De rupsen zijn 1 maand actief en verpoppen zich dan om 9 maanden later weer als vlinder te verschijnen. De planten kunnen door de rupsen letterlijk kaal worden gevreten. Het bestaan van de planten wordt daardoor niet bedreigd want door het kaalvreten van de rupsen wordt het regeneratievermogen van de wortels gestimuleerd. Uit de wortels ontstaan dan weer nieuwe planten, net zoals bij verstoring door het ploegen gebeurt. Het *Jacobskruiskruid* heeft zich gekruist met een aantal andere kruiskruidsoorten. In de duinen komt plaatselijk een vorm voor waaraan de straalbloemen ontbreken, het is de *Senecio jacobaea* var. *flosculosus*.

Nog vele andere fouragerende insectesoorten brengen een bezoek aan het *Jacobskruiskruid*. Ook zijn er insecten, die op deze insecten parasiteren. Wie geïnteresseerd is in insecten moet beslist eens een



Verspreiding van het *Jacobskruiskruid* (*Senecio jacobaea* L.) in Nederland.

paar uurtjes achtereen bij het *Jacobskruiskruid* doorbrengen. Het loont de moeite.

Arjen Neve

de lezer *Schrift*

ZWALUWEN EN ANDERE „BIJENETERS“

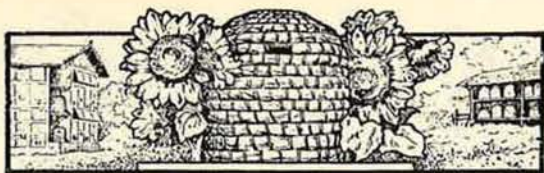
Naar aanleiding van Vraag 9 uit het Groentje 11/1983, pag. 291, zou ik graag het volgende willen opmerken. Op mijn bijenstand zijn het niet de gierzwaluwen, maar wel de huiszwaluwen en af en toe een boerenzwaluw, die ter afwisseling van hun menu, een bijtje komen verorberen. Bovendien hangt op ca. 30 m van mijn stand een mezenkastje, waar dit jaar een „kinderschaar“ van 8 jongen is grootgebracht en uitgevlogen. Vader en moeder koolmees maakten regelmatig iedere dag enige tochtjes naar de bijenstand om, weer ter afwisseling van het menu, een lekker hapje mee te nemen naar hun kroost.

Waar ik nog niemand over heb gehoord, zijn de padden en de (bruine) kikkers, die ook ter afwisseling van het menu, een bijtje lusten en er op zijn tijd om en onder de kasten een aantal vangen.

Zelf ben ik actief betrokken bij natuurbeschermings-

zaken, dus niet in de sfeer van protestacties en dergelijke, dat ligt mij nu eenmaal niet. In de natuurbescherming gaat het onder meer om het behouden respectievelijk creëren van biotopen voor (beschermde) planten en (beschermde) dieren. De heer Bleeker woont in een omgeving waar (nog) typische natuurgebieden zijn (weidevogels, orchideeën, enz.). Misschien is hij dus naast imker ook „vogelaar“ en is hij in het bezit van een verrekijker. Zo niet, dan zou ik hem en iedereen die het interesseert willen adviseren een verrekijker te kopen (8 x 40 of 7 x 35) en dan eens rustig te kijken wat zwaluwen, mezen, padden en kikkers bij de bijenstand doen. U zult zien, dat „niet ieder schot een eendvogel (of bijl) is“, maar dat de bijen hun belagers over het algemeen te snel af zijn! Mijns inziens krijgen de predatoren ook hier dus alleen de zwakke en/of oude bijen/darren te pakken. Laten wij verder eerlijk zijn: dit alles is toch zeker een volkomen natuurlijk gebeuren! Van mij mogen zij, hoor! Noch u, noch ik, noch het volk zullen de verorberde bijen missen!

A.H.N. Schaap,
Beukenlaan 16,
4356 HL Oostkapelle,
tel. 01188-3233.



DRIJFVOEREN, OMVOEREN EN OMZETTEN (3)

Stamphoning is fijngestampte raathoning, waarvan de raten bebroed zijn geweest, vermengd met stuifmeel en honingrestanten. Een en ander werd opgeslagen in vaten of honingtonnen en aldus geconserveerd en aangehouden als voedselvoorraad voor het komende seizoen.

Voor dit doel mocht uitsluitend verzegelde honing worden gebruikt daar men anders het gevaar liep dat gisting zou optreden. Een goede imker had altijd voldoende stamphoning in voorraad om er in voorkomend geval ook een paar slechte jaren mee te kunnen overbruggen.

In de loop van het seizoen vermeerderden de volken zich ongeveer van 1 op 4, waarna er in september drie van werden geslacht. De maagdelijke raat- en pershoning ging naar de handel, de overige verduwen in de honington. De stamphoning werd voornamelijk gebruikt in het voorjaar, doch als de weersomstandigheden dat vereisten, evenzo in de zomer en zelfs nadien.

De korfimker beschouwde de overwintering weliswaar als een belangrijke zaak, doch een succesvolle drijfvoeding sloeg hij beslist niet minder hoog aan. Met nadruk moet hierbij worden gesteld, dat drijfvoeding niet met noodvoeding te maken had. Bij noodvoeding gaf men een volk éénmalig een grote portie, bij drijfvoeding mochten de porties niet groter zijn dan gedurende één nacht konden worden verwerkt.

Drijfvoeding was gericht op een snelle vermeerdering van de bijen, zodat ten tijde van de grote drachten in juni tot en met september (boekweit, dop- en stuikheide), voldoende volk aanwezig was om te kunnen oogsten. In de maanden mei en juni moesten de volken daartoe tot het drievoudige aantal worden opgevoerd.

Een bekwaame imker had succes als de zwermen, inclusief het moedervolk, begin juli bij de aanvang van de boekweitbloei over bevruchte moeren beschikten.

Met de voeding van stamphoning werd dan ook al begonnen op het moment dat de bijen hun eerste stuifmeel binnenbrachten, dat was medio april als de fruitbomen hun eerste bloesems vertoonden.

Tegen de avond plaatste de imker bakjes met elk één eetlepel voer onder de volken; het opnemen van deze zuivere onverdunde stamphoning kostte de bijen veel tijd en inspanning en vergde daardoor veel energie waardoor warmte vrijkwam, hetgeen een sterke broedaanzet tot gevolg had. 's Morgens werden de lege bakjes weggenomen en in de begintijd elke der-

de dag opnieuw gevuld en teruggeplaatst. Vooral in het begin mocht men niet overdreven voeden; deed men dat wel, dan joeg men de bijen uit de korf en dat kon bij minder goed voorjaarsweer tot verlies van vele bijen aanleiding geven.

Naarmate het weer gunstiger werd verstrekte men om de drie dagen twee eetlepels, de porties werden gaandeweg groter, men ging over op voeding om de twee dagen en voegde voorts enig water toe, zodat gekristalliseerde delen eenvoudiger konden worden opgenomen.

In Duitsland voegde menige imker Salvolat toe aan de stamphoning, hetgeen de bijen zeer sterk stimuleerde; het zelfde middel werd ook gebruikt bij de inzet van lokkorven, die daartoe aan de binnenzijde met dit middel werden besprenkeld.

Zodra er moerdoppen onder aan de raten verschenen kregen de zwermvolken circa een half pond stamphoning per dag, waar men tot het afkomen van de voorzwerm mee doorging. Hiervoor gebruikte men bij voorkeur stamphoning van meer dan een jaar oud; deze had altijd de neiging ietwat te gisten en dat zette extra sterk aan.

Kon de imker in zijn omgeving op redelijke afstand over een fruitdracht beschikken, dan verplaatste hij zijn korven daarheen, zodat hij zijn honingvoorraad met rust kon laten. Hij wist overigens maar al te goed dat één dag natuurlijke dracht meer broed aanzette dan drie dagen stampvoeren.

Het was een bekende ervaring dat bij de inwintering even grote volken in het voorjaar aanmerkelijk in sterkte kunnen verschillen. Gewoonlijk voert men als oorzaak aan dat zwakke voorjaarsvolken in het najaar relatief veel oude bijen bezaten, die in de loop van de winter de geest gaven.

Daar het van groot belang was de voorzwermen gelijktijdig af te laten komen of alle jagers (kunstzwermen) op dezelfde dag te kunnen maken, versterkte de imker de zwakkere volken ten koste van de sterkere. Het omvoeren, als ook het omzetten, waarmee hij dat doel trachtte te bereiken, mocht alleen gebeuren met volken, waarin broed aanwezig was. Ze moesten bovendien "gesnoeid" zijn of wel ingekort. De tijd van behandeling viel meestal samen met de paardebloemenbloei.

Tegen de avond plaatste hij daartoe een met honing bestreken bord onder een sterk volk. Binnen enkele minuten was dat bord volledig bezet met bijen waarna het voorzichtig onder het te versterken volk werd geplaatst. Daar het hier voor het merendeel jonge bijen betrof vlogen die niet meer terug.

Het omzetten van zwakke en sterke volken om ze op gelijke sterkte te brengen, hetgeen uitsluitend bij goede dracht mocht plaats vinden, kon nog wel eens aanleiding geven tot roverij en moerverlies. Deze

Ziekte is geen schande, onverschilligheid wel. Neem bij verdacht gedrag van Uw volken contact op met de voorzitter van Uw Z.B.T.

methode was dan ook riskanter, overigens werkte ze zwermverdragend.

Ook het voeren buiten de stal, veelal uit "lege" honingvaten en -tonnen of uit korven met een resterende honingkap, werd voor dit doel aangewend. Men plaatste deze op een flinke afstand van de stal om aldus een rijke dracht voor te wenden. Het resultaat hiervan was dikwijls dat de sterke volken nog sterker werden en de zwakkere nauwelijks aan bod kwamen, om van de gevaren van roverij maar te zwijgen. Opmerkelijk was, dat er in de dagen van de korfimerij geen fruit- en wilgenhoning verkrijgbaar was. Deze werd niet geoogst, ze werd omgezet in broed. Wellicht is dat ook de oorzaak dat in het bekende onderzoek van dr. H.W. de Boer van rond 1930 betreffende 268 Nederlandse honingmonsters (zie vorige Groentje, p. 76-78) die van wilgen- en fruithoning ontbraken. Een conclusie die we uit de tijden van het drijfvoeren zouden kunnen trekken is dat genoemd proces zinvol is als we werken met een produkt, waarin zich zowel suikers (honing) als vetten en eiwitten (stuifmeel) bevinden; het is die combinatie welke tot een sterke broedaanzet aanleiding geeft. met de voeding van slechts suiker en water in het broedseizoen forceren we de bijen hun woning uit op zoek naar stuifmeel, hetgeen in het vroege voorjaar minder gelukkig is.

Hoogstens zouden we voor dat doel produkten als Sojapoll e.d. kunnen gebruiken.

Met het drijfvoeren stuurde de imker aan op vroegtijdig zwermen, het hoogtepunt bij de korfimerij, doch daarover meer in het volgende artikel.

Jan van de Veluwe



*Een àl te feministische moeder
Draaide haar volk een dood'lijke loer:
Zij ging aan de haal,
Haar dar stond voor paal,
Ze zei: "Ik ben liever een BOM-moer!"*

Familie Kragt, Gorinchem



Het hoofdstuk "drijfvoeren" kan geschrapt worden

In "Sprokkelwaar" van oktober 1983 maakte ik melding van een onderzoek uitgevoerd door het bijenteeltinstituut Liebefeld, waarbij aangetoond werd dat drijfvoeren in de herfst geen enkele zin heeft. Inmiddels heeft hetzelfde Zwitserse instituut de resultaten gepubliceerd van een dergelijk onderzoek naar de invloed van de voorjaarsdrijfvoeding (S.B.Z. 1984/2). Het onderzoek vond plaats in de lentes van 1982 en 1983 waarbij respectievelijk 20 en 32 volken werden gebruikt. Er werd gevoerd met suikerwater (1 : 1), Trim-O-Bee waaraan Protivy 1000 (een proteïnebevattende stof) was toegevoegd en met Apisucrose (ook een invertsuiker). Uiteraard waren er ook controlevolken die niet gevoerd werden.

Resultaat: er was geen verschil aan te tonen in de ontwikkeling van de gevoerde volken vergeleken met die van de controlevolken. Ook werd er door de eerste groep niet meer stuifmeel of honing gehaald. Drijfvoeren in het voorjaar loont zich niet, daar werd trouwens al eerder door Butler (1961) en Crane (1950) op gewezen. De Zwitserse onderzoekers zeggen dat bij hun weten het tegendeel nog nooit aan de hand van een dergelijk uitgebreid opgezet onderzoek is aangetoond. Ook gezien de resultaten van het onderzoek naar de invloed van drijfvoeding in de herfst (S.B.Z. 1983/7) konkludeert men in Liebefeld dat het zeer moeilijk of zelfs onmogelijk is het ontwikkelingsritme van een bijenvolk door dergelijke kunstgrepen te beïnvloeden. Het hoofdstuk "drijfvoeren" dat je in vele hand- en leerboeken tegenkomt kan nu dus wel definitief geschrapt worden. Hetzelfde, zeer actieve, Liebefelder instituut is onlangs begonnen met het publiceren van een serie artikelen over de relatie tussen stuifmeeldracht en volkssterkte. Ook bij dit onderzoek is men tot zeer verrassende konklusies gekomen. Zo is vast komen te staan dat er slechts een zeer los verband bestaat tussen de hoeveelheid stuifmeel die jaarlijks binnengehaald wordt en de totale broedaanzet. Ik houd u op de hoogte van deze artikelen.

Dr. Wille schopt tegen heilige huisjes

Laatstgenoemd onderzoek werd verricht onder leiding van dr. Hans Wille. In september 1983 hield deze geleerde in het Duitse Dornstadt een nogal opzienbarend referaat tijdens een congres van de Duitse bond van beroepsimkers. Dr. Wille zette de aanwezigen danig aan het denken. Het begrip "bijenziekte" moet volledig nieuw gedefinieerd worden,

was zijn stelling. Wat is het verschil tussen een ziek en een gezond volk? Dat vast te stellen is buitengewoon moeilijk.

Al vele jaren onderzoeken de bijenpathologen de ontwikkeling en achteruitgang van bijenvolken en doen zij hun best de oorzaken van allerlei ziektes op te sporen. Onaanvechtbare bewijzen voor die veronderstelde oorzaken zijn echter nooit gevonden! Men richtte zijn onderzoek steeds op de afzonderlijke bijenvolken of nam steekproeven uit bodemmonsters. Dr. Wille erkende dat hij zelf in het verleden ook op deze wijze werkte. In Zwitserland zijn kapitalen uitgegeven aan de bestrijding van de tracheeënmijs. Maar Wille is er van overtuigd dat deze mijt nog steeds op praktisch elke Zwitserse bijenstand voorkomt! Hij vreest dat we ook met het bestrijden van de Varroa op de verkeerde weg zijn.

Een belangrijke voedingsbodem voor bijenziektes is volgens hem de "onnatuurlijke volkdichtheid". In Zwitserland zijn 350.000 bijenvolken, dat is ongeveer 10 volken per vierkante kilometer nuttig land. Het kanton Zürich herbergt zelfs 25 volken per vierkante kilometer. Het zou wel eens kunnen zijn dat we in West-Europa veel te veel bijenvolken hebben. Dr. Wille hoorde eens van een Mexicaanse beroepsimker dat meer dan vier volken per vierkante kilometer al een negatieve invloed op de oogst hadden.

Ook ging Wille in op de geheimzinnige "verdwijnsiekte". Men heeft vastgesteld dat sommige volken binnen drie weken tienduizend bijen hadden verloren. Bij onderzoek bleek dat die bijen kerngezond waren; in het laboratorium leefden ze soms zelfs nog twee tot drie maanden. "Waren deze bijen, zoals wij dat dan noemen 'ziek', waren ze op de een of andere wijze geïnfecteerd of waren ze volledig overbodig in hun volk?" vraagt Wille zich af. Hoe groot moet een bijenvolk eigenlijk zijn? Aan de hypothese "hoe minder bijen, hoe minder honing, hoe meer bijen, hoe meer honing" gelooft Wille al lang niet meer. Een bijenvolk moet goed door de winter kunnen komen en dat lukt al met 5.000 bijen. Een volk hoeft er geen 70.000 te hebben.

Kort samengevat komt Willes denkwijze er op neer dat hij zich afwendt van het denkmodel van de traditionele ziekteleer en dat hij zich richt op dat van de ecologie (= wetenschap van de betrekkingen van de levende wezens onderling en met hun omgeving). De Varroa jacobsoni is een parasiet en de verhouding parasiet - gastheer is een ecologisch probleem. Maar nu doet zich het wonderlijke feit voor dat er zich onder de bijenwetenschapsmensen maar heel weinig ecologen bevinden ... (A.D.I.Z. 1983/12).

Reist u met bijen?

Dan uw naam en adres duidelijk leesbaar in onuitwisbaar schrift op elke korf of kast.

Dat is voorschrift en helpt diefstal voorkomen.

Is dat een manier om roverij tegen te gaan?

Hier volgt een tip om roverij tijdens het nazien van de volken te voorkomen.

Steek onmiddellijk als je bij je bijenstand bent aangekomen de beroker aan en blaas in alle vlieggaten een teug rook naar binnen. Verwijder vervolgens van alle volken het dak en de dekplank en geef eveneens van boven rook. Als je dat gedaan hebt kun je rustig zonder gevaar voor roverij of angst voor lastige bijen de volken inspekteren. Laat wel alle dekplanken er af tot je klaar bent met je werk.

Het bovenstaande las ik in een voetnoot bij een artikel in de A.B.J. (1983/10). Met alle respect voor dit eerbiedwaardige blad: ik geloof niet dat dit zo'n goede methode is. Wie van u wel?

Dracht in Ierland

De belangrijkste drachtplant in Ierland is de **witte klaver**. Geen wonder in een land dat het klaverblad, de "shamrock", als zinnebeeld heeft. Bij mooi weer in juni worden er grote oogsten gehaald. Moderne graslandbewerkingsmethoden hebben echter een ongunstige invloed op deze drachtplant.

De **braam** is de tweede Ierse drachtplant van betekenis. Hij komt op vele plaatsen voor en bloeit lang. In de lager gelegen zuidelijke delen van het eiland bloeit hij van midden juni tot eind augustus, waar deze dracht in die van de klaver overloopt. De bijen werken vaak aan beide drachten tegelijkertijd. Veel klaverhoning bevat dan ook een deel bramenhoning. Ook de braam wordt door nieuwe landbouwmethoden bedreigd.

Op de derde plaats staat de (tweestijlige) **meidoorn** (Crataegus Oxyacantha). Honingkeners rekenen de meidoornhoning met zijn sterke, nootachtige geur tot de beste. Hij is bruinachtig, donker en vrij dik; heeft iets weg van heidehoning. De geur is zo sterk



...het klaverblad als zinnebeeld...

dat je die in de omgeving van de bijenstand duidelijk kunt ruiken.

Andere Ierse drachten van enig belang zijn **linde** en **heide**. Wat die laatste dracht betreft wordt de imkers geadviseerd in het begin van augustus al naar het drachtgebied te reizen en pas eind september weer terug te keren. Een flinke wintervoorraad halen ze er altijd wel en heidehoning is geschikt als wintervoedsel. Dat zegt althans *The Irish Beekeeper* (1983/11).

Otto de Kat



ZOMERCURSUS BIJENTEELT IN IERLAND

Evenals vorig jaar wordt in Gormanston een vijfdaagse zomercursus bijenteelt gehouden en wel van 16 tot en met 21 juli. De opening wordt verricht door de Ierse minister en er is voor het eerst een vrouwelijke gastspreker, Margaret Thomas, die onder meer een verhandeling hield op de National Honey Show te Londen over het imkeren in voorsteden (suburban area's). De cursuskosten bedragen dit jaar £ 57,50 p.p. Volgens onze contactman in Ierland, de heer H.A. Flohr, moet in verband met openings- en sluitingstijden wel op meer dan vijf dagen gerekend worden. Hij raamt het totaal aan reis- en verblijfkosten op een 1.000 - 1.200 gulden. Zijn adres is: 66 Priory Avenue, Sillorgan, Co. Dublin, Ireland. Nadere gegevens werden destijds reeds vermeld in het Groentje 6/1983, p. 176.

EEN HEIDEREIS

„Storm en regen gierden ons om de oren, op de zon hoefden we niet te rekenen, die hadden we al in dagen niet meer gezien. Dat het in orde brengen van 145 volken ditmaal geen lolletje was, begrijpt elke imker. Maar er kwam een blijmoedige volharding over ons, het noodweer trotserend. De gedachte aan een grote binnen gehaalde honingvoorraad sterkte ons telkens weer, als we de zware korven en kasten op de vrachtauto tilden. Onder een hevige onweersbui werd de laatste kast geladen.

Huiswaarts! Door de storm waren talrijke daken over de heide verspreid, maar geen enkele was verloren

gegaan, geen volk had ernstige schade geleden. Volgehouden dus, ondanks de ongenade der elementen. Onze tweede vrachtauto gaat echter van de planken en zakt tot aan de assen in het doorweekte veen dat de heide scheidt van de grote weg. Wanhopig worden? Dat doen de Kennemers nooit! Aanpakken daarom!

In het duister, door lantaarns en bliksemflitsen bijgevoerd, door de regen overvloedig gelaafd en door de wind van de benen gelicht, zeulden wij ... dommekrachten aan, sjouwden met planken, vijzelden en vijzelden op. Van half 10 tot half twee de volgende ochtend! Toen was de inmiddels geheel afgeladen wagen pas vrij! We reden hem leeg naar de grote weg en het opladen kon zich herhalen. Kast voor kast droegen we met ontzaglijke moeite over het weke veen naar de weg. Eindelijk richting Haarlem. Regen en wind hielden onze chauffeurs wakker. Om elf uur in de ochtend waren we in onze goede stad, waar men ons van vier uur af in de grootste ongerustheid verwachtte. Aan uitrusten viel niet te denken. Eerst moesten alle volken over de stad en omstreken verspreid worden. Bij elke imker een triomf „Een rijke oogst, een onbeschadigd volk“. (Groentje, april 1936).

Van deze reis zijn uiteraard geen prenten beschikbaar maar met een beetje fantasie ziet u het geheel voor u.

Om een klein beetje extra kriebels toe te voegen aan de „Reisefieber“ die zich in het voorjaar van de imkers meester maakt een aantal recentere plaatjes ergens op het fruit en het koolzaad.

Iedereen een goede reis en ... maakt u iets bijzonders mee laat het ons weten. In de komende winter vindt het dan z'n plaats in ons Groentje.

Ko Zoet



Voornamelijk dank zij de niet aflatende ijver en volharding van Karl Schottenhammer is het eindelijk gelukt de honingbij in West-Duitsland op een postzegel te krijgen, en wel een ter waarde van 80 + 40 Pfennig in de serie Jugendmarken 1984, naar een ontwerp van prof. Erik Nitsche, die de al met stuifmeel beladen bij een korte visite laat afsteken bij een saliebloem. Voor meer gegevens over Schottenhammer en de serie: zie Groentje 12/1983, p. 340-341. (CM)



BIJ EN STEEK

2. HOE HET NIET MOET

Onlangs werd een collega van mij gestoken door een wesp in zijn lip. Zijn vriend riep: "Ik zal je daar wel even mee helpen" en rende het huis in om wat ammoniak te halen. Voorzichtig werd dit op de steekplaats ingewreven, maar de pijn die mijn geachte collega toen ervoer was niet te beschrijven, doch hij hield zich dapper. Deze liefdevolle behandeling bezorgde hem een 3de graads verbranding, die er 4 weken over deed voordat deze weer genezen was.

Wat was er fout gegaan?

In de eerste plaats werd verondersteld dat wespegif licht-basisch is en als je dat wilt neutraliseren moet dat met een zure oplossing, bijv. verdund azijnzuur (tafelazijn). Echter, recent onderzoek heeft aangetoond dat wespegif óók zwak zuur is.

Ammoniak is echter basisch en heeft uit dien hoofde geen zin. Dat is wel het geval als het om bijegif gaat, dat naar zijn aard zuur is; dan is ammoniak, after-shave of zeep eventueel zinvol. Hier echter was, behalve dat het ammoniak betrof, gebruik gemaakt van een onverdunde oplossing en deze werkt sterk etsend op de huid met de zeer pijnlijke zweer tot gevolg.

Deze collega, een marathonloper die nogal een tentakelachtig lichaam heeft, heet nu voortaan op zijn afdeling "de wesp".

De moraal van dit verhaal is dat, als je al op de insteekopening iets wilt toedienen, het voor bijegif en voor wespegif verdunde ammoniak of after-shave of zeep moet zijn, maar dat het effect nimmer is aangetoond.

Literatuur: The Social Wasps, Edwards, R. (1980) p. 219

Dr. J.C. van der Zwan

Dr. van der Zwan stelt er prijs op te verklaren dat dr. P.J. Blaauw, longarts te Helmond, medeverantwoordelijkheid draagt voor de inhoud van "Bij en steek"; dr. de Monchy kon in verband met drukke werkzaamheden zijn aanvankelijke aanbod tot medewerking voorlopig niet gestand doen. Dr. Blaauw is voor de lezers geen onbekende, want hij schreef samen met dr. Smithuis destijds de artikelenreeks "De bij- of wespestek met ernstige gevolgen" in het Groentje 1981. Overigens behoudt dr. van der Zwan de eindredactie van deze rubriek. (Red.)



het
bloemetje
en
de
geladen
bij...

HONDERDEN VOLTS

We hebben allemaal gehoord van het bloemetje en de bij en van diens rol als Postillon d'Amour. Dat het stuifmeel kleverig is en daardoor aan het pantser van allerlei insecten blijft kleven is daarbij een essentieel gegeven.

Nijvere onderzoekers hebben het bij deze vaststelling echter niet gelaten en piekerden over de vraag waarom dat kleverige stuifmeel dan wel loslaat van de helmknop om vervolgens aan de op zichzelf niet kleverige bij te gaan plakken. Daar heeft men nu een verklaring voor gevonden.

Het door de warme zomerlucht voortzovende insect bouwt tijdens zijn vlucht een indrukwekkende statisch-electrische spanning op die wel enige honderden volts kan bedragen. In de bloem fungeren zowel de meeldraden als de stamper, via de stengel en de wortels van de plant, als geaard object. Zet het geladen insect zich op een bloem dan induceert het op de meeldraden en stempel een tegengestelde spanning. Zo ontstaat er een aantrekkingskracht op de stuifmeelkorrels die wanneer hij groot genoeg is, de kleefkracht van het stuifmeel overtreft, zodat de korrel kan overspringen, van helmknop naar insect, of van insect naar stempel. Dit is ongeveer hetzelfde principe als dat van droog haar dat bij het kammen aan de kam blijft kleven.

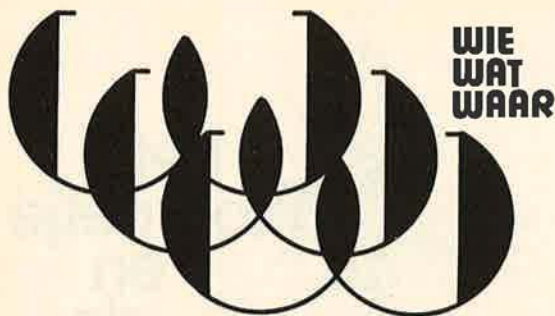
Zo heeft het aloude voorlichtingsverhaal van het bloemetje en de bij nu ook een technocratisch jasje voor het ruimtetijdperk.

Uit: „Het Kleine Loo” overgen. uit „Bulletin van de Botanische Tuinen Wageningen” 10/1982.

Ingezonden door G.W. Wiggers, Markelo.



HONING
uit de raat
van de imker



"Wat vind je van m'n hoofd? Het nieuwste model, hoor!"

De foto van deze charmante jongedame moet al eens in het Groentje hebben gestaan. Wij weten alleen niet wanneer en nog minder wie er is geportretteerd. De lezer wèl?



HET WEER IN DE LENTE- EN ZOMERMAANDEN 1983

Mei was koud, extreem nat en somber. Met niet minder dan gemiddeld over het hele land 125 mm regen en slechts 105 uren zon (gemiddeld ruim 3 uur per dag) werd het de somberste en natste mei-maand van de eeuw! Op veel plaatsen scheen de zon minder dan in een normale oktobermaand. Pas op de allerlaatste dag kwam de temp. boven de 20 graden.

Juni bracht de kentering. De max. temperatuur van de eerste 10 dagen was maar liefst 8 graden hoger dan de laatste dekade van mei. Samenvattend: juni was tamelijk warm, vrij droog en zonnig. Alleen Zuid-Limburg kreeg het zwaar te verduren door talrijke onweersbuien.

Juli brak vele records met als hoofdkenmerk veel zon, uitzonderlijk warm en vooral in het noordwesten bijzonder droog. Gemiddelde max. temperatuur in het midden van het land ruim 26 graden was deze eeuw nog niet voorgekomen. Herhaaldelijk steeg de temp. tot tropische waarde (boven 30 graden).

Augustus warm, zeer droog en zonnig.

September bracht vooral in het midden van de maand zeer veel neerslag op de Wadden en het Hollands kustgebied (150-200mm tegen minder dan 50mm in het zuidoosten).

Voor de imkers die de ontwikkeling van hun volken zoals vastgelegd op kastkaart, notitieboek o.i.d. willen toetsen aan het weer in hun omgeving volgen nu weer de bekende overzichten, nl. het aantal dagen per dekade met temperatuur van 20 graden of hoger en tussen haakjes het aantal dagen met temp. van 25 graden of hoger (zomerse dag). Van een aantal stations was alleen de maandtelling beschikbaar. De dekadeverdeling van de warme dagen komt aardig overeen met het station waarachter zij zijn vermeld. Bijvoorbeeld: Eelde met Almen en Dedemsvaart

den Helder	Leeuwarden	Schier
mei . . . 1 = 1	1	1
juni 3 1 3(1)= 7(1)	10(3)	9(2)
juli 7(1) 5(2) 8(1)=20(4)	21(11)	17(7)
aug. 4 5 7 =16	18(4)	16(3)
sept 2 . . . = 2	3	3
	46(5)	46(12)

Schiphol	Oostv.diep	Emmeloord
mei . . . 1 = 1	1	1
juni 5(1) 3(1) 6(4)=14(6)	11(5)	16(7)
juli 8(6) 9(5) 11(6)=28(17)	25(10)	25(17)
aug. 8(3) 9(3) 9(4)=26(10)	21(4)	25(8)
sept 2 . . . 3 = 5	5	5
	74(33)	72(32)

Eelde	Almen	Dedemsvaart
mei . . . 1 = 1	1	1
juni 6(2) 5(1) 5(3)=16(6)	19(8)	19(8)
juli 8(6) 7(4)10(4)=25(14)	29(18)	26(16)
aug. 6(2) 10(3)10(5)=26(10)	26(14)	25(10)
sept 3(1) . . . 3 = 6(1)	5	7
	74(31)	78(34)

Beek	Andel	Venlo
mei . . . 1 = 1	1	1
juni 7(3) 5(1) 6(4)=18(8)	18(6)	20(7)
juli 9(6) 9(5) 11(8)=29(19)	29(21)	29(19)
aug. 5(4) 8(4) 10(6)=23(14)	28(13)	23(18)
sept 3 . . . 6(1)= 9(1)	8	12(2)
	80(42)	85(46)

Vlissingen	Portugaal
mei . . . 1 = 1	1
juni 5 1 4(2)=10(2)	16(6)
juli 8(5) 8(3) 11(5)=27(13)	28(18)
aug. 5(2) 8(1) 10(3)=23(6)	23(11)
sept 2 . . . 3 = 5	7
	66(21)

Vergelijken we de weercijfers van 1983 met 1982 (Groentje 1983/4) dan blijkt de geweldige indruk van de zomer 1983 vooral door het fraaie weer in juli/au-

gustus. De maanden mei en september waren rond-
uit teleurstellend.

Voor zeer veel imkers ligt het accent van de honing-
oogst in het voorjaar.

Wel, de summierde oogstgegevens die ik heb ontvan-
gen spreken boekdelen. Voor veel imkers was 1983
een jaar met weinig of geen honing. Vooral voor de
koolzaad/distelgangers was het een teleurstellend
jaar. Imkers met hun volken in stads- en/of nieuw-
bouwwijken met veel openbaar groen waren beter
af.

Mede gelet op een natuur-vriendelijker groenbeheer
lijkt het me zinvol te trachten via gemeentelijke
diensten een (tijdelijke) zomerstandplaats toegewe-
zen te krijgen in parken/groenstroken/kinderboerde-
rijen o.i.d. **Stadsdracht is een betrouwbare dracht
met meerdere uitschieters:**

Voorjaar: Wilg, Esdoorn, Paardekastanje en vele
heesters zoals Berberis, Cotoneasters,
Ribes enz. aangevuld door paardebloe-
men in de gazons.

Zomer: Liguster, Sneeuwbes, met een beetje ge-
lukkig maaischema klaver in de gazons,
Linde

Nazomer: De alom voorkomende rose-purper bloei-
ende sneeuwbes, Bladhoning.

Deze lijst is uiteraard niet volledig, door er zelf op de
fiets op uit te trekken kunnen er nog vele drachtplan-
ten worden toegevoegd. Succes met de inventarisat-
tie.

Oogstgegevens 1983

afdeling	deeln. imkers	volken	oogst	gem.
den holder	19(41%)	151	3226	21.5p.
Beemster	13(26%)	134	1085	8 p.
Haarlem e.o.	16(16%)	109	1384	13 p.
Heiloo	28(43%)	120	1305	11 p.
Waterland	10(42%)	50	544	11 p.
Leiden	32(25%)	115	2429	21 p.
Westland		74	1415	19 p.

Gelet op de geringe respons vanuit de afdelingen is
dit (voorlopig) het laatste overzicht. Alle deelnemers
hartelijk dank.

Ko Zoet

Het gebruik van bijen bij de bestuiving in de fruitteelt

Inleiding

Bij fruittelers is het al dan niet gebruiken van bijen
voor de bestuiving een punt van jarenlange diskus-
sie. Er zijn fruitteeltbedrijven waar gedurende vele ja-
ren geen bijen geplaatst worden voor de bestuiving.
Daarnaast zijn er fruittelers die bijen als onmisbaar
beschouwen voor het verkrijgen van een goede be-
stuiving.

Om hierin een beter inzicht te krijgen is in 1983 een
enquête gehouden bij 1020 fruittelers in Zuidwest-
Nederland. Van 413 (40,5 %) werd het enquêtefor-
mulier terug ontvangen.

Verslag enquête

De helft van de fruittelers blijkt nooit bijen te plaatsen
voor de bestuiving van hun fruit. Veertig procent
plaatst ieder jaar bijen tijdens de bloei, terwijl 10 pro-
cent dit sommige jaren wel en andere jaren niet doet.
Vijftien procent blijkt zelf geen bijen te plaatsen om-
dat er naar hun mening tijdens de bloeiperiode vol-
doende bijenvolken in de buurt aanwezig zijn.

Als reden waarom men geen bijenvolken plaatst
werd in volgorde van belangrijkheid opgegeven:

1. Bestuiving gebeurt door de wind.
2. Bestuiving gebeurt door andere aanwezige insek-
ten.
3. Voldoende bijenvolken in de buurt.
4. Problemen met gewasbescherming.
5. Bijen vliegen onvoldoende op de bloemen.

Als reden voor het plaatsen van bijen werd in volgor-
de van belangrijkheid opgegeven:

1. Minder oogststrisiko.
2. Hogere opbrengsten.
3. Betere vruchtvorm.
4. Grotere vruchten.

Het aantal bijenvolken dat per ha geplaatst wordt va-
riëert sterk.

Tabel 1

Aantal volken per ha	Appels/peren %	Pruim/kers %
1	45	35
2	30	10
meer dan 2	25	55

Het plaatsen van 2 bijenvolken per ha bij appels en
peren is vereist om ook bij slechte weersomstandig-
heden voldoende bloembezoek te garanderen. Voor
pruimen, kersen en klein fruit is het plaatsen van 4
volken per ha nodig, gezien het veel grotere aantal
bloemen dat bestoven dient te worden.

De bijenvolken blijken door de helft van de fruittelers

Het RIJKSBIJENTEELTCONSULENTSCHAP verstreckt o.m. informatie over:

- ziektebestrijding bij bijen
- afwijkend gedrag van bijen
- reisverbod - vervoersbesluiten
- gezondheidsverklaringen

ADRES: Tilburgseweg 32, 5081 NG
Hilvarenbeek, telefoon 013 - 42 58 88

gehuurd te worden. De huurprijs wordt door 90% van de telers redelijk genoemd. Tweederde van de fruittelers huurt bijenvolken individueel van imkers; de anderen doen dit gezamenlijk met andere fruittelers. Over de sterkte van de bijenvolken was 90% van de fruittelers tevreden, 10% niet. 25% van de fruittelers betreft de bijenvolken van imkers die een bijenstand op het bedrijf hebben, en 25% heeft zelf bijen.

Diskussie

- ★ Een goede bestuiving is afhankelijk van vele factoren o.a. weersomstandigheden, de aanplant van voldoende elkaar bestuivende rassen (zie rassenlijst), de voedingstoestand van de plant en de aanwezigheid van voldoende insecten.
- ★ Fruitteeltgewassen hebben van nature bloemen die ingericht zijn voor insectenbestuiving. Deze bloemen bezitten nektarklieren en verspreiden geuren om insecten te lokken.
- ★ Het stuifmeel is zwaarder dan dat van windbestuivers en kan gemakkelijk door insecten meegenomen worden.

- ★ Bij gunstige weersomstandigheden kan ook door de wind stuifmeel overgebracht worden en aldus meehelpen aan de bestuiving.
- ★ Vooral bij slechte weersomstandigheden tijdens de bloeiperiode blijkt de bestuiving zonder de inzet van bijen onvoldoende te zijn wat resulteert in slechte opbrengsten.
- ★ In 1983 waren de weersomstandigheden tijdens de bloei van de appel erg slecht. De appelproductie was dan ook laag, waardoor de prijzen hoog zijn.
- ★ Bij 10% van de fruittelers (gegevens NFO) was de produktie echter zo laag dat geen redelijk inkomen verworven kon worden.
- ★ Bijen zijn voor de fruitteeler een faktor die tegen betrekkelijk geringe kosten de bestuiving kunnen verbeteren en daardoor de oogstzekerheid vergroten.
- ★ De imker die bijenhouden meestal als een hobby beschouwt, heeft hiermede rechtstreeks invloed op het inkomen van de beroepsmatige fruitteeler.

C. Smeekens,
CAD Bijenteelt/Ambrosiushoeve



Een imker uit Neder-Oostenrijk deelt al vijf jaar een zoet geheim met een volwassen wilde bruine beer. Het beest, dat waarschijnlijk afkomstig is uit een berenreservaat vlak over de grens met Joegoslavië, heeft bij de imker, wiens korven in een open plek in de bossen van Stiermarken staan, een plekje ontdekt dat hij niet meer wil missen.

Eens in de acht of negen dagen komt hij uit het bos te voorschijn en doet zich tegoed aan de bijenhoning, door eenvoudig de bijenkasten en -korven om te gooien. De schade is dan ook steeds aanzienlijk. De zoetekauw komt vrijwel alleen snoepen als het koud of regenachtig weer is: **de ervaring heeft hem geleerd dat de bijen dan minder steken!**

De imker, die de beer gedurende deze vijf jaar slechts een keer of vier heeft gezien, heeft nu een eigen 'kantine' voor het beest gemaakt in de hoop de schade in de toekomst beperkt te houden. Hij heeft een voederplaats ingericht waar hij de was, die overblijft na het slingeren van de honing, deponeert. Deze was bevat nog zeker veertig procent honing. Op die manier hoopte de imker te bereiken, dat de zoetekauw voortaan van de korven afblijft.

En zijn hoop werd niet de bodem ingeslagen, zo bleek uit de twee laatste nachtelijke bezoeken van de beer. Het beest vond het mengsel van bijenwas en honing, dat voor hem klaar lag, zo lekker dat hij er

dertig kilo van opvrat. Een week later kwam hij terug en at 'slechts' 25 kilo.

De imker wil het zoete geheim overigens slechts met de beer delen. Onder geen enkele omstandigheid wil hij de plaats waar zijn bijenkasten in het bos staan bekendmaken. Niet uit vrees voor de komst van nog meer beren, maar uit angst voor een invasie van toeristen die het dier op de foto willen zetten. De imker: "Ik heb liever één beer op bezoek dan twee toeristen ..."

Kurt Pollak (Wenen) in column *Servus Du!*, *Algemeen Dagblad*, 12.8.1983.

De archaische grafsteen (Griekenland, ca. 2500 v.C.)

*In het verscholen Thijmdal,
domein der honingbijen,
de dodensteen, de stèle.
"Mètoon wijdt deze grafsteen
aan zijn verkoren Aktè
de moeder zijner zonen,
die stierf, oud twintig jaren.
Zij heeft het brood gebakken,
zij heeft de wol gesponnen,
het huis in stand gehouden."
De wind beweegt, de bijen
zoemen de stilte stiller;
zij arbeiden, zij fluisteren:
"het huis in stand gehouden,
het huis in stand gehouden."*

Ida M. Gerhardt

EEN OUDE DRENTSE KLAPPERS

Een paar maal heb je mijn honingpers kunnen bewonderen. De eerste keer op een bijeenkomst, daarna op de bijenmarkt en tot slot op Beestenspul. De hele zomer stond de pers op een tentoonstelling in Wageningen.

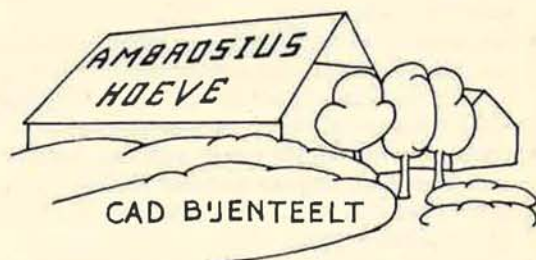


Het leuke van oude spullen is, dat er vaak een hele geschiedenis aan is verbonden. Zo ook met deze Drentse klappers. Elke streek had zijn eigen model. In dit geval een pers die toeklapte, vandaar de naam. Indertijd, zo omstreeks 1840, is deze pers gemaakt door Pieter Doedes uit Enkhuizen. Pieter was marskramer, timmerman en imker. Jaarlijks voer hij met de beurtschipper en zijn tjalk "De Geus" van Enkhuizen naar Kampen over de Zuiderzee en vandaar via kanalen naar de heide en de boekweitvelden bij Avereest. Doedes imkerde met 400 volken en behalve honing, won hij ook in Avereest zijn vrouw. En zo kwam het, dat in 1885 vader Pieter met zijn zonen op de Zuiderzee voor Kampen stil kwam te liggen door windstil, gloeiend heet weer. De opgedoekte korven in het ruim kregen het te kwaad en liepen warm, zodat alles in allerijl aan dek gebracht en losgemaakt moest worden om te luchten. Een heel karwei. Ik geef het je te doen! Het was dat jaar een goed honingjaar voor de Doedessen. Vele korven stonden op

Een GOEDE DRACHT is nog altijd de BESTE GEZONDHEIDSRON voor een BIJENVOLK

4 ringen en wogen over de 100 pond. Dat getal heb ik in lang niet gehoord en zo zie je, dat ook met korven nog wel iets is te beginnen.

Aldus JAN VERMANDE in het Leidse afdelingsblad „De Stertselaar“, nov./dec. 1983. De foto werd gemaakt door ALEX HERMSEN op de zomerexpositie 1983 in het BIJENHUIS.



OPEN DAG ZATERDAG 28 APRIL

Dit jaar zal er op 28 april van 9.30 uur tot 16.00 uur een open dag worden gehouden op de Ambrosius-hoeve om alle geïnteresseerden de gelegenheid te geven rond te kijken, informatie op te doen en vragen te stellen.

Het plan is ontstaan om - in tegenstelling tot andere jaren - een aantal thema's op het gebied van bijen en drachtplanten er uit te lichten. Elk jaar hieropvolgend kunnen er dan weer nieuwe en eventuele actuele zaken aan de orde gesteld worden. We stellen ons voor dit jaar het accent te leggen op twee onderwerpen, t.w. laan- en parkbanen en heesters, wat betreft de soorten die als drachtplanten kunnen fungeren, en verder de bijenziekte Varroa.

Het volgende zal er te zien zijn:

- * Doorlopende vertoning van een drachtplantenfilm (± 25 min.).
- * Drachtplantenthema: laan- en parkbomen en heesters. Informatie en rondleiding.
- * Bijenthema: Varroa: levenscyclus, ziektebestrijding en onderzoeksresultaten.
- * Bijenziekten: algemene informatie.
- * Het aspect gevaar van gewasbeschermingsmiddelen voor bijen.
- * Voorlichtingskraam.
- * Stand van de "Vrienden van Ambrosiushoeve".
- * Demonstratiestand wasverwerking.

Voor de inwendige mens kan ter plekke worden gezorgd. De Ambrosiushoeve is bereikbaar per auto door de afslag Beekse Bergen Recreatiepark aan te houden.

TIPS APRIL

- De voorjaarsdracht staat voor de deur. Op de meeste plaatsen in Nederland is dit de belangrijkste drachtmogelijkheid. De imker moet zorgen voor sterke bijenvolken om de voorjaarsdracht optimaal te benutten.

- Volgens het natuurlijke ontwikkelingsritme zijn vele bijenvolken niet tijdig voldoende ontwikkeld om als goed produktievolk te functioneren. Verenigen tot sterke volken is dan nodig.
- Verenigen in april kan zonder voorzorgsmaatregelen gedaan worden. Raten met broed en bijen kunnen bij buurvouken gehangen worden, om zo gelijkwaardige, sterke volken te krijgen. Koninginnen met slechte eigenschappen kunnen hierbij verwijderd worden.
- Richtlijnen voor de omvang van produktievolken voordat naar de drachten gereisd wordt: fruit 8-10 ramen broed met bijbehorende bijen; koolzaad 10-13 ramen broed met bijbehorende bijen.
- Een week voordat de volken naar de drachten gaan moeten ze reisklaar gemaakt worden. De raten zijn dan vastgekit, zodat ze tijdens het reizen op hun plaats blijven.
- Indien een Varroa-besmetting in de bijenvolken aanwezig is, is de darrenraatmethode nu de aangegeven methode om een aantal Varroa-mijten uit het volk te verwijderen.
- Lege raten ontsmetten met de damp van ijsazijn. Voor ze weer in het volk gehangen worden enkele dagen luchten. Raten van gestorven volken eerst leegslingeren en vervolgens ontsmetten. De uitgeslingerde suiker tot aan het kookpunt verhitten om de aanwezige Nosemasporen te doden.
- Nachtvorst kan nog optreden. Omdat het bijenvolk het broed op een temperatuur van 35°C moet houden moet men de aanwezige winterafdekking tot medio mei laten liggen.

imkers agenda

14 april	Bijenmarkt Dordrecht.
14 april	Bijenmarkt Driebergen, MAVO-school, Oranjelaan.
20 april	Bijenmarkt Emmen, Marktplaats.
21 april	Bijenmarkt Kesteren.
21 april	Bijenmarkt Nederweert-Ospel.
21 april	Drachtplanten- en ruilmarkt Winterswijk, Stichting Freriks, Groenloseweg, 10-14 uur.
23 april	Bijenmarkt Schaijk, 10.30-15 uur.
28 april	Bijenmarkt Winschoten, Marktplaats.
28 april	Bijenmarkt Deurne.
28 april	Open dag Ambrosiushoeve.
30 april	Bijenmarkt Groenlo, bij hotel Meijer, 8-13 uur.
5 mei	Bijenmarkt Baarlo.
6 mei	Bijenmarkt/Tentoonstelling Liempde (NB), centrum, 10-16 uur.
24/25 mei	Examen Praktisch Imker, Bijenhuis, Wageningen.
26 mei	Bijenmarkt Middenbeemster, centrum.
1/2 juni	Studieweekend BT-leraren, Celle, BRD.

9 juni	Noordelijke bijenmarkt Eelde-Paterswolde.
16 juni	Bijenmarkt Nunspeet.
16 juni	Milieu-bijenmarkt Leiden, Sterrenwachterlaan, nabij het Rapenburg.
30 juni	Bijenmarkt Voorhuizen.
7 juli	Zwermbijenmarkt Uddel, bij dorps huis Het Blanke Schot.
11 juli	Bijen- en honingmarkt Steenwijk, Molenstraat.
17 juli	Zwermbijenmarkt Veenendaal.
11 augustus	Honingmarkt Zutphen, Schupstoel.
18 augustus	Bijenmarkt Delft, Agathaplein.
25 augustus	Nationale Imkersdag, Zaltbommel, Veiling t.o. NS-station, aanvang 10 uur.
1 september	Bijenmarkt 's-Gravenzande, Marktplaats.
29 september	Honingmarkt Zutphen, Schupstoel.
6 oktober	Onderwijsdag, Bijenhuis, Wageningen.



HET DRACHTPLANTENPROJECT De vordering in de bijentuin

Het tuinproject vordert nu met grote spongen. Op de paden is een laag houtschillen aangebracht, deze hebben we gekregen van houthandel Jansen in Wageningen-Hoog. De perken zijn voor het grootste deel met stammen omheind en er is een vijver in het heideperk gegraven. De hoofdaccenten (bomen, heesters en struiken) zijn inmiddels geplant, deze hebben we gekocht bij Schiphorst in Wageningen. De heer Schiphorst heeft ons tevens veel adviezen gegeven over de verdere detaillering van de tuin. De bijenstal en korvenstal, in de tuin aanwezig, zijn aan de voorzijde omgeven door een kornoelje-haag van 1,5 m hoog, zodat de kans op steken van bezoekers minimaal is.

Ook de voortuin hebben we in onze plannen opgenomen, omdat die er na 10 jaar nog steeds vrij kaal bij ligt. We hebben er drie kastanjabomen ingezet en een haag van Cotoneaster langs het oprijpad. Er staan ook drie kastanjabomen in de plukweide van de drachtplantentuin.

Sinds 5 maart zijn er nu drie vrijwilligers actief in de tuin. De nieuwe vrijwilliger heet Elbert Westerbeek. Bart Sinninghe, een vrijwilliger van het eerste uur, heeft ook nog een paar dagen geholpen. Op 17 maart hebben we een boomplantdag gehouden met maar liefst zes vrijwilligers.

In het vorige Groentje wilden we een drachtplantenlijst zetten, maar omdat dit nummer overvol zat kon deze helaas niet opgenomen worden. Er zitten een aantal herhalingen in, maar dat hebben we met opzet gedaan omdat we heel graag deze planten in de drachtplantentuin willen hebben.

Ajuga reptans
Althea officinalis
Arabis caucasica
Artemisia dracuncul
Campanula spp.
Centaurea montana
Cheiranthus spp.
Dipsacus fullonum
Doronicum pardaliches
Geranium dissectum
Geranium endressii
Geranium platypetalum
Geranium pratense
Geranium sanguineum
Geranium subcaulescens
Helianthus superbus
Limonium latifolium
Lunaria annua
Malva sylvestris
Melissa officinalis
Mentha spp.
Pachysandra terminalis
Prunella vulgaris
Pulsatilla vulgaris
Ruta graveolens
Salvia officinalis
Salvia superba
Symphitum officinalis
Valeriana officinalis
Verbascum thapsus

kruipezenegroen
 heemst/schapekaas
 randjesbloem
 dragon
 klokjessoorten
 korenbloem
 muurbloemsoorten
 wilde kaardebol
 voorjaarszonnebloem
 slipblad-ooievaarsbek
 ooievaarsbek
 ooievaarsbek
 beemdooievaarsbek
 bloedrode ooievaarsbek
 ooievaarsbek
 vaste zonnebloem

judaspenning
 groot kaasjeskruid
 citroenmelisse
 muntsoorten

brunel/bijenkorfje
 wildemanskruid
 wijnruit
 tuinsalie/veldsalie
 salie
 smeerwortel
 valeriaan
 koningskaars

UITLENIING BIJENBIBLIOTHEEK GESTART

Vanaf dit moment bestaat de mogelijkheid een aantal boeken te lenen uit de Bijenbibliotheek.

De aanvraag geschiedt schriftelijk onder opgave van titel en plaatsnr. bij de **Bibliotheek L.H., filiaal Binnenhaven 7, 6709 PD Wageningen.**

U dient de boeken binnen de leentermijn (3 weken) aan bovenstaand adres terug te zenden. Het uitleenen is gratis, de terugzendkosten zijn voor eigen rekening.

Voorlopige alfabetische boekenlijst (1)

- 191701RD The bee people.
 117923RC Beekeeping in rural development.
 179750RC Beekeeping in the United States.
 191705RD The honey bee.
 164073RC Source materials for apiculture.
 191632RD Das Zuchtwesen.
 112295RD In search of the best strains of bee, Adam.
 191634RD Handbuch der Königinnenzucht, A. Alfonsus.
 112048RD 2. Congresso Brasileiro de Apicultura.
 191650RD Encyclopedie apicole, E. Alphandery.
 191677RD Un rucher naïf, R. Alphandery.
 112943RD Beekeeping in South Africa, R.H. Anderson e.a.
 186097RC Bijenboerderij in Zuid-Afrika, R.H. Anderson e.a.
 191618RD Die Präparierung des Bienenkörpers, L. Arnhart.
 180442RD Das Recht an Bienen, K. Baelz.
 170074RC Honeybee pathology, L. Bailey.
 112304RD Infectious diseases of the honeybee, L. Bailey.
 180519RD Maladies des abeilles, J. Baldensperger.
 180518RD Enige beknopte aantekeningen over het leven van de bijenwolk, F.W. Beekhuis van Till.
 112523RD Bijenteelt, J.B.M. van den Belt.
 191671RD A bee-keeper's progress, E.R. Bent.
 191661RD Swarm control survey, E.R. Bent.
 102510RP Die Bienenweide, U. Berner.
 180559RD The diseases of bees, A.D. Betts.
 112521RD Im Bienenland, E. Bichtler.
 180593RD Die Biene und die Bienezucht im Altertum, R. Billiard.
 180561RD Waldbienenweide, Bindseil.
 180474RD Der Bienenfreund, H. Böttner.
 180565RD Les nectaires, G. Bonnier.
 180568RD Krankheiten der Honigbiene, A. Borchert.
 112221RD Die Krankheiten und Schädlinge der Biene, A. Borchert.
 180527RD Die seuchenhafte Krankheiten der Honigbiene, A. Borchert.
 182595RC Korfvechten, T. Brekelmans.
 179786RC Der Magazinmker, J. Bretschko.
 191682RD Meine Königinnenzucht, K. Brännich.
 112243RD The honeybee, C.G. Butler.
 112253RD The world of the honeybee, C.G. Butler.
 112087RD Leben und Wesen der Bienen, H. v. Buttel-Reepen.
 112263RD Shining hours, C.N. Buzzard.
 180590RD L'abeille, A. Caillas.
 112914RD Manual de apicultura, J.M. Franco de Camargo.
 191693RD Bijenteelt, S. Cancrinus.
 180467RD The manipulation of the wax scales of the honeybee, D.B. Casteel.

U zult vast zeggen: "We hebben wel iets, maar dat zijn maar één of twee plantjes." Niet erg, juist deze zijn VAN HARTE WELKOM, want alle plantjes los van elkaar maken per slot van rekening SAMEN een mooie drachtplantentuin.

Jan en Hanneke



GRAAG UW SPECIALE AANDACHT VOOR HET VOLGENDE

Zoals U uit diverse publikatie reeds hebt vernomen wordt momenteel een scherpe scheiding tussen de afd. Handel (winkel) en de afdeling Vereniging (het secretariaat) doorgevoerd, dit om een duidelijke toerekening van kosten mogelijk te maken en zo tot besparingen te komen.

Afd. Vereniging c/q secretariaat/ledenadministratie/redactie Groentje: post adresseren aan: V.B.B.N.; bereikbaar: van dinsdag t/m vrijdag van 9.00 tot 16.00 uur.

Telefoon m.i.v. maart 1984: 08370 - 22422.

Afd. Handel c/q winkel: post adresseren aan: Bijenhuis. Openingstijden winkel: van dinsdag t/m vrijdag van 9.00 tot 18.00 uur, zaterdagochtend van 9.00 tot 13.00 uur. Telefoon: 08370 - 22733.

- 180511RD The honeybee, T.W. Cowan.
 180591RD Die Honigbiene, T.W. Cowan.
 112309RD Apiculture in tropical climates, E. Crane.
 179744RC Bees in the pollination of seed crops, E. Crane.
 106583RC Bibliography of tropical apiculture, E. Crane.
 182250RD Dictionary of beekeeping terms, E. Crane.
 162734RC Honey, E. Crane.
 180472RD Een korf vol bijen, J. Crompton.
 191670RD Beekeeping, A.R. Cumming.
 179981RC Anatomy and dissection of the honeybee, H.A. Dade.
 182596RC Pollensammeln heute, B. Dany.
 191674RD Anleitung zur Zucht fremder Bienenrassen mit besonderer Berücksichtigung der italienischen Biene, G. Dathe.
 170075RC Pathogenesis of invertebrate microbial diseases, E.W. Davidson.
 191652RD The beekeepers encyclopedia, A.S.C. Deans.
 112251RD Beekeeping techniques, A.S.C. Deans.
 180564RD Grosse illustrierte Bienenflora Mitteleuropas, O. Dengg.
 191675RD Praktische Königinnenzucht auf natürlicher Grundlage, O. Dengg.
 180523RD Die Wachsmotten, I. Dönnler.
 111976RD Die Lösung der Geschlechtsrätsel im Bienenstaat, F. Dickel.
 111975RD Das Prinzip der Geschlechtsbildung bei Tieren geschlechtlicher Fortpflanzung, F. Dickel.
 180469RD Postembryonic changes in the digestive tract of the worker honeybee, T.M. Dobrovsky.
 181209RC Technical cooperation activities, W. Drescher.
 120651RC Bibliographie der deutschen bienenwissenschaftlichen Literatur, G. Dröge.
 112275RD Le monde des abeilles, E. Evrard.
 132703RC Atlas anatomique de l'abeille, R. Faure.
 180567RD Die Bienenkrankheiten, F. Fischer.
 112298RD L' esprit des abeilles, J. Francon.
 112250RD Beekeeping in antiquity, M. Fraser.
 112614RD Insect pollination of crops, J.B. Free.
 182481RC The social organization of honeybees, J.B. Free.
 191663RD Lehrbuch der Bienenzucht, H. Freudenstein.
 180548RD Die Krankheiten und Schädlinge der Bienen, K. Freudenstein.
 191616RD Aus dem Leben der Bienen, K. v. Frisch.
 191685RD Über den Geschmacksinn der Biene, K. v. Frisch.
 112249RD Aus dem Leben der Biene, K. v. Frisch.
 180491RD Bees, K. v. Frisch.
 111989RD Der Farbensinn und Formensinn der Biene, K. v. Frisch.
 191654RD De honingbij, K. v. Frisch.
 112307RD Sprache und Orientierung der Bienen, K. v. Frisch.
 111988RD Über den Geruchssinn der Biene, K. v. Frisch.
 112267RD Über die Sprache der Bienen, K. v. Frisch.
 180480RD Der Bienenmensch, E. Fuhrmann.
 180473RD Bienen-Buch, J.B. Gärtner.
 191638RD Van bijen, bloemen en honing, K. Galesloot.
 191620RD Immenleben, Imkerlust, F. Gerstung.
 180443RD Les abeilles, M. Girard.
 180459RD Anatomie et physiologie de l'abeille, M. Girdwoyn.
 182476RC Nahrungsquellen des Bienenvolkes, K.H. Gleim.
 191624RD Die beste Biene, G. Götze.
 180545RD Die Bienenbrutpest oder Faulbrutkrankheit, K. Hoffmann.
 167713RC Thieme's Bijenboek, T. Hooper.
 180582RD Handboek voor bijenhouders, T.C. Hootsen.
 112299RD Plants and beekeeping, F.N. Howes.
 191642RD Kurze Anleitung zur Königinnen- und Rassenzucht, v. Hünefeld.
 179984RC Apitherapie, Kalmthout.

- 182240RC De oude imkerij, B. Jacobs.
 191648RD Beekeeping for beginners and others, E.L.B. James.
 112122RD Beekeeping in Illinois, E.R. Jaycox.
 180592RD Het bijenboek, J.A. Joustra.
 180444RD Bilder und Skizzen aus dem Leben der Bienen, T. Kellen.
 180475RD Katechismus für Bienenzüchter, T. Kellen.
 180439RD The spell of the honeybee, W.E. Kelsey.
 191700RD De honingbij, F.A. Kelting.
 191608RD De moderne imker, F.A. Kelting.
 191653RD Bees; a book on the biology of the colony, I. Khalifman.
 191623RD Moderne Königinnenzucht, J. Klein.
 191631RD Die moderne Königinnenzucht, J. Klein.

SUIKER 1984

Naar aanleiding van de COPA-vergadering te Brussel (zie Groentje maartnummer blz. 96) heeft de **Stichting Bedrijfsraad voor de Bijenhouderij in Nederland** brieven gezonden aan de Minister van Landbouw en Visserij, ir. G.J.M. Braks, en aan de leden van de vaste Kamercommissie voor Landbouw met het verzoek invloed aan te wenden om correctie te bewerkstelligen van de beslissing te Brussel, waardoor verlenging van de steunregeling, zoals wij die de laatste jaren hebben gekend, mogelijk is. Mocht dit niet tot resultaat leiden dan verzoekt de Bedrijfsraad binnen het landelijk beleid ruimte te bieden tot het vinden van een oplossing b.v. door 100% financiering van de Proefbijenstand door de overheid of door het toestaan van het lage BTW-tarief op suiker voor bijenvolken.

SCHADERAPPORT

(zie Laatste Nieuws vorige Groentje, pag. 95)

1. Reisgroep/particulier adres, tel.nr. en sub. vereniging c.q. afdeling
2. Standplaats in de polder met kavelnummer
3. Verblijf aldaar van/tot
4. Aantal deelnemers en bijenvolken
5. Aantal volken met schade
6. Aard van de schade, t.w.
 - dode bijen voor de kast
 - % verdwenen vliegbijs
7. Datum schade
8. Vermoedelijk oorzaak
9. Gemeld aan AID te Zwolle
 aan wie (naam persoon)
 datum
 Monsternaam door AID door
 datum
10. Eventueel korte toelichting

Datum:
 Handtekening:

Dit rapport (getypt op één zijde van een vel A4) zenden aan:

Bijenhuis, Grintweg 273, 6704 AP Wageningen.

AANVULLING plaatsing bijenvolken op het koolzaad Groentje maart no. blz. 95.

Behalve bij de heer Van 't Land kunt u zich ook opgeven bij de heer Veringa, Walvisstraat 4, Dronten, tel. 03210-3825, bellen van 18-19 uur.

HET REIZEN NAAR HET KOOLZAAD IN DE LAUWERSZEEPOLDER

Voor dit jaar is er weer door de Directie van de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders een behoorlijk areaal koolzaad ingezaaid. Bij goede uitwintering is hier weer plaats voor een aantal bijenvolken gereserveerd.

Voor plaatsing van de bijenvolken zullen dezelfde regels gelden als vorig jaar. Met nadruk wordt er op gewezen dat de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders de regels nauwlettend zal controleren, ook de medewerking van het Consulentschap voor de Bijenteelt en de AID (Algemene Inspectie Dienst) wordt ingeroepen.

Plaatsing van de volken kunt U schriftelijk of telefonisch aanvragen bij J. v.d. Wal, Westersingel 60, 9251 HK Bergum, tel. 05116-2962 (tussen 19 en 20 uur, niet op zondag). Voor koolzaad uiterlijk medio april en andere drachtgebieden voor 1 juni.

De volken zullen zoveel mogelijk per provincie of in verenigingsverband geplaatst worden, **en met het dringende verzoek van correcte adressering op kast of bord.** Bij nalatigheid worden de bijenvolken op kosten van de eigenaar verwijderd. Het staangeld is f 2,- per volk per dracht en f 1,- voor administratiekosten, **te voldoen vóór 25 april 1984 op giro 3355403 t.n.v. ondergetekende.**

Alle risico's welke ten aanzien van bijenkasten en korven kunnen ontstaan zijn volledig voor rekening van de bijenhouder.

Heren imkers: Wees op Uw hoede! Alleen goede gezonde bijenvolken brengen honing in de kasten.

J. v.d. Wal,
toezichthoudend imker.



KONINGINETEELTDAG 1984

Op zaterdag 21 januari 1984 werd door de Koninginneteeltcommissie weer een Koninginneteeltdag georganiseerd. Voor deze gelegenheid werd ons gastvrijheid verleend door de afd. Bijenonderzoek van de

Rijksuniversiteit te Utrecht. Dat koninginneteelt steeds meer in de belangstelling komt bleek wel uit de volle collegezaal.

Mevrouw drs. M.J. Duchâteau deed uitvoerig verslag over de vergelijking tussen twee Carnicalijnen, waaraan veel imkers hebben meegewerkt. In dit onderzoek werden de Carnicalijnen Vlieland en Schiermonnikoog met elkaar vergeleken. Uit het onderzoek kwamen geen duidelijke verschillen naar voren tussen de twee lijnen, de Vlielandlijn ontwikkelde zich iets sneller in het voorjaar terwijl de Schierlijn als iets zachtaardiger uit het onderzoek kwam. Als belangrijke konklusie kwam uit het onderzoek naar voren dat we op Schiermonnikoog zeker geen inteeltproblemen hebben. We weten nu dat bijenonderzoek op grote schaal ook in Nederland goed mogelijk is en zullen in de toekomst zeker meer van dit soort onderzoeken op poten zetten.

Als speciale gast voor deze dag was uitgenodigd ir. F.K. Tiesler, coördinator van de koninginneteelt en selectie in Noord-Duitsland. Uit zijn boeiende voordracht bleek dat men in Noord-Duitsland onder ongeveer dezelfde omstandigheden werkt als in Nederland, met ongeveer hetzelfde drachtpatroon en weersomstandigheden als bij ons. Speciaal met koninginneteelt en selectie heeft men een veel ruimere ervaring dan wij.

Omdat er nogal vraag was naar een verslag van de voordracht, hebben we besloten een samenvatting te maken, U zult die in de volgende drie nummers van het Groentje aantreffen.

Vanuit de Groep Utrecht kwam naar voren, dat men daar een kweekprogramma wil starten met de zwarte bij, De Koninginneteeltcommissie hoopt op een goede samenwerking met deze groep in de toekomst; kontaktman voor deze groep is de heer C. Pater Jzn. uit Bunnik, tel. 03405-61305.

Vanuit Friesland werd door ondergetekende verslag gedaan van de eerste resultaten met het landbevruchtungsstation in Zuid-Friesland, hoewel niet optimaal, waren de eerste resultaten toch bemoedigend. Van de afd. Lemmer werd een videoband getoond, die door leden gemaakt is over de praktijk van de koninginneteelt. (Welke afdeling volgt met een ander onderwerp?).

De videoband is te koop voor f 45,- (tel. 05146-2066).

De heer Visch ontvouwde de plannen van de Koninginneteeltcommissie betreffende Schiermonnikoog voor 1984.

Omdat er nog te weinig bekend is over de Varroamijt in Nederland, is besloten om voorlopig nog geen bevruchtungskastjes op Schiermonnikoog toe te laten. Om de Carnicakwekers niet in de kou te laten staan, is besloten 300 koninginnen te kweken op Schiermonnikoog, die voor kostprijs aan de imkers geleverd worden. De prijs bedraagt f 40,-; bestellingen kunt U opgeven bij A. de Smidt, Ieslumbuorren 3, 8862 CA Harlingen, tel. 05178-5238. (Zie ook de mededeling in het vorige Groentje, blz. 97).

Dit is trouwens een unieke gelegenheid om verschillende lijnen Carnica met elkaar te vergelijken. Wij vragen de imkers die een koningin kopen een eenvoudig vragenformulier in te vullen over hun ervaring met de koningin die ze gekocht hebben. Imkers die alleen kweekmateriaal nodig hebben verwijzen wij naar de adressen in het Groentje van november 1983, blz. 345.

De afd. Bijenonderzoek heeft nog een beperkt aantal verslagen van het eerdergenoemde onderzoek beschikbaar, op hetzelfde adres kunt U ook het door hen uitgegeven boekje over koninginnteelt bestellen, hun adres is afd. Bijenonderzoek, Universiteit Utrecht, Jan van Galenstraat 40, 3572 LA Utrecht, tel. 030-733408.

Namens de Koninginneteeltcommissie,
R. Kakes

AKTIE IN DE regio

JUBILEUM AFD. HENGELO(O) IN 1983

Op 8 mei 1908 werd de afdeling Hengelo(O) opgericht, dus reden genoeg om in 1983 het 75-jarig bestaan op gepaste wijze te vieren. Dat gebeurde allereerst door een grote feestavond op 10 juni met als hoogtepunt het uitreiken door de voorzitter van diverse erespelden voor het 25- en 40-jarig lidmaatschap. Op zaterdag 25 juni volgde een open dag voor



de bevolking van Hengelo in het Prins Bernhardplantsoen, die mede door de enorme belangstelling een groot succes werd. Aldus secretaris J. Kaptein in zijn zeer uitvoerige verslag, dat echter eerst begin maart van dit jaar bij de redactie van het Groentje arriveerde. Op de foto's van de open dag twee dragers van de gouden erespeld en de 'kaarsenfabriek'.

OPMERKELIJKE JUBILEA IN NIEUWLEUSEN

Op 22 februari werd in Nieuwleusen het 70-jarig lidmaatschap van de heren Kreuleman en Hoes gevierd. Uit hun verhalen over de oude imkerij tekende secretaris Nijdam het volgende op:

De heer Kreuleman bezit een aantal korfvolken in oude "bischofsmutsen". De overstap van de korf naar de kast heeft hij nooit kunnen maken, van zulke nieuwerwetse dingen moest hij toen al niets hebben. De opbrengst van de volken is niet te vergelijken bij die van vroeger tijden. Toen waren er de talloze boekweitakkers en uitgestrekte heidevelden. Geen wonder dat de korven loodzwaar werden. En reizen was niet eens nodig!

De heer Hoes heeft de korven wel aan de kant gezet en is op kasten overgestapt. Hij vertelde hoe hij vroeger reizen maakte met zijn vader naar Coevorden, om daar de raten aan de grens aan opkopers te verkopen. De korven werden dan zo gespijld, dat de inhoud met een flinke klap uit de korf kwam. De opbrengst was in vergelijking met wat het boerenbedrijf in die tijd opleverde, beslist niet gering. De reis terug naar huis was soms minder leuk, met een volk bijen om de wagen.

Door voorzitter Vriend werd beide jubilarissen een miniatuur honingpers (een kopie van een oude blokpers) overhandigd en de heer Hartman reikte namens het Hoofdbestuur een oorkonde uit (zie foto).



MEDEDELINGEN

- 17 april - Afd. HAARLEM: Diaserie "De gifspuiten liggen weer klaar"; dhr. Root "Zwermen in de stad"; dhr. de Ronde "Kleinschalige koninginnetelt voor de hobby-imker".
- 21 april - Afd. WINTERSWIJK organiseert een nationale drachtplanten- en ruilmarkt op het terrein van Stichting Frieriks aan de Groenloseweg van 10 tot 14 uur.
- 25 april - Afd. EPE: Lezing met dia's C. Pater Jzn "De teelt van fruit in eigen tuin en de rol van de bijen daarbij"; café Stern, Hoofdstraat 108, Epe, aanvang 20 uur.
- 27 april - Afd. LEIDEN: "De Nederlandse bij"
- 27 april - Afd. ZEIST: Rondetafelgesprek over "Varroa en succesvol imkeren".
- 11 mei - Afd. HAARLEM: Lezing J.A. Zoet "De honingbehandeling bij een grootbedrijf in Amerika".
- 12 mei - Afd. LEIDEN: Excursie Nieuwkoopse Plassen.



Op 2 maart overleed voor ons zeer onverwacht de heer **M.G.M. Rutten** in de leeftijd van 48 jaar.

Wij verliezen in hem een zeer enthousiast en actief lid en wij wensen dat zijn familie de kracht moge gegeven worden dit zware verlies te dragen.

Bestuur en leden,
afd. Steenwijk e.o.

SPEURBIJTJES

Tarief: 20 woorden f 7,50 elk woord meer 35 cent. Te voldoen bij vooruitbetaling door storting op giro 846801 t.n.v. V.B.B.N. Wageningen. De redactie stelt zich niet verantwoordelijk voor de inhoud.

TE KOOP: **10 Carnica F 1 volken** op ramen ☎ 023-331679 Haarlem.

TE KOOP: **Bijenvolken in spaarkasten**, 2 br. en 1 h.kamer en op ramen, Varroavrij, **bevruchtungskastjes** 3 raams br.k. en 5 raams honingkamerformaat, met darrenrooster. J.H. Lubbers, Bosstraat 66, Assen. ☎ 05920-17162.

TE KOOP: **Bijenvolken op ramen**, eventueel ook met kast. W. Kruijff, C. v. Bijnkershoekstraat 47, Eindhoven. ☎ 040-521198.

TE KOOP: **Bijenvolken op ramen**, H. Tolsma, Hoofdstraat 159, 9861 AE Grootegast. ☎ 05946-2680.

TE KOOP GEVRAAGD: **Een honingslinger**. ☎ 01182-1483.

GEVRAAGD: **Kinderboek "Keizer Witlap de Eerste"**, waarschijnlijk vertaald uit Duits, uitgegeven ± 1920. Varenkamp, Essenburg 9, Ede. ☎ 08380-34713.

TE KOOP: **6 goedbevolkte bijenkasten**. B. Kats, Koolveen 8, Nieuw Baringen. ☎ 05282-312.

TE KOOP: **Bijenvolken** met of zonder kast. ☎ 05998-12557.

TE KOOP: **Nieuwe 10 raams spaarkasten** - 2 broedk. + 1 honingk. - Plat dak - losse bodem. Ook **losse onderdelen** leverbaar - scherpe prijs. H. Koopman, Tiendeveen ☎ 05283-378.

TE KOOP: **3 bijenvolken** in spaarkasten (multiplex) alsmede reservekast, reisramen, moerroosters, voerbakken, **2 zesramers** plus gehele inventaris. van Lenning, Aalden (Dr.). ☎ 05917-1830.

TE KOOP: **Bijenvolken** in kasten en op ramen. S. Meijer, Neptunus 28, Aalten. ☎ 05437-3960.

TE KOOP: **Bijenvolken** op ramen. ☎ 010-184509.

CARNICAVOLKJES: Bevruchting Lemmer 1984. Nu bestellen. Leverbaar juli/augustus. **Drie ramen broed f 85,-**. Harry Töben, Barkentijn 12, 8531 CX Lemmer.

TE KOOP: **Nieuwe en gebruikte honingslinger** - spot-prijs. ☎ 05151-1252, bellen tussen 12.30 en 14.30 of tussen 17.00 en 20.00 uur.

TE KOOP GEVRAAGD: Een gebruikte **R.V.S. HONINGSLINGER**. M.H. Dekker, Dedemsvaart, ☎ 05230-12192.

TE KOOP: Grote, oude **slinger, 4 broedr. of 8 honingr.**, prijs f 175,- of ruilen tegen lege bijenkasten. Bel 02159-15730 's avonds.

TE KOOP: Wegens verhuizing - **10 zware bijenvolken** - Varroavrij - mét of zonder kast (simplex). H. Jonker, Hoefslag 2, Gorssel. ☎ 05759-2853.

TE KOOP: **Kasten met en zonder bijen**, Varroavrij, simplexkast, binnenbakken van simplexkast, bevruchtungskastjes, observatiekast, moerroosters, **korven, was-smelter, oud bijengereedschap** en jaargangen 1970 t/m 1983. H. Schenk. ☎ 05700-26218.

TE KOOP: **Spaarkasten met of zonder bijen** naar keuze, ook genegen te ruilen tegen Albertikasten, D.J. Wassink, Hogeweg 16 C, 7055 AK Heelweg. ☎ 08352-2459.

TE KOOP: **5 bijenvolken** in 2 jaar oude simplexkasten of op ramen. Tevens **nieuwe en gebruikte ramen**. H. de Sain, Maansteenhof 9, IJsselstein. ☎ 03408-84050.

TE KOOP: **12 bijenvolken in korven**, partij simplexramen en graag ruilen Rietse Kunstraatspers voor **oude bijenboeken**. ☎ 08342-1439.

TE KOOP: **Bijenvolken** in kasten of op ramen, Alberti Simplexmaat en een **boogkorf**. J.J. Helmes, Oldenhové 8, 7075 AG Etten (Gld). ☎ 08350-27554.

GEZOCHT: **Volken met flinke Varroa-besmetting** voor proef met biologische bestrijding. Henk Vernooij ☎ 03403-73939.

TE KOOP: van gestopte collega **partij bijenkasten**, dubbelwandig, Simplexmaat, waaronder bijna nieuwe. Tevens grote **was-honingpers**. E.J. Frieling, Uithuizen, ☎ 05953-1784.

TE KOOP: **Bijenvolken** (op ramen), zonder kast. Van Beek, ☎ 03498-2802 of 055-422846.

DOOR OMSTANDIGHEDEN TE KOOP

van een oud imker:

GEHELE IMKERSINVENTARIS, o.a. 3 sterk ingewinterde volken in simplexkasten - honingslinger - simplexkasten - spaarkasten met bijbehoren - uitgebouwde ramen - nieuwe ramen - kunstraat - suiker in gesloten bussen - enz. enz.

H. v.d. Berg, Adelheidstr. 10, Bussum. ☎ 02159-13981.

THE ARCHAEOLOGY OF BEEKEEPING by Dr. Eva Crane

published October 1983

price including postage £ 27.50/f 129,-

Postgiro/CPP Account Number 29 179 4408

details available from

International Bee Research Association,
Hill House, Gerrards Cross, Bucks SL9 0NR, England.

BIJENSTAND „DE GRUBBE”

A.W. LAUMEN-WOUTERS, Grijzegrubben 63,
6361 GL NUTH (Limburg)

Kan U alles leveren voor de bijenteelt.
Prijslijst op aanvraag, gratis toegezonden.

☎ 045-243183 Nuth of
☎ 045-252408 Brunssum.

Tevens bieden wij te koop aan:

BUCKFAST Produktie-koninginnen en
CARNICA Produktie-koninginnen.

Stammen af van in Nederland gekweekte koninginnen door kunstmatige inseminatie.

Poster "Wilde planten voor bijen"

Om op te hangen in Uw huis, om cadeau te doen aan terreinbeherende instanties of zomaar eens te geven aan iemand die U aardig vindt.
Prijz: f 5,- per stuk in koker; f 12,50 per 3 stuks in koker; bij afname van 25 stuks of meer f 3,- per stuk inclusief verzendkosten.

Te bestellen door overmaking van het bedrag op gironr. 82.32.76 t.n.v. Bijenhuis Wageningen s.v.p. vermelden posters. Na ontvangst van het bedrag zenden wij de poster(s) toe.

Als U een overschot aan honing hebt dan koopt het Bijenhuis dit graag in. De honing dient i.v.m. de verwerking te worden aangeleverd in verpakkingen van minimaal 25 kg. Inkooprijzen kunt U in het Bijenhuis opvragen. Ook kunt U in het Bijenhuis terecht voor speciale prijzen voor grote partijen honing in flacons b.v. ten behoeve van propaganda-markten of wederverkoop.

NIEUW

NIEUW

NIEUW

GEVRAAGD NEDERLANDSE HONING KOOLZAAD/LINDE/DISTEL/HEIDE

ook grotere partijen
we bieden zeer goede prijzen.

Bel voor informatie: 03434-54375.

IMKERSBEDRIJF "DE MOERDOP"

voor al Uw

imkersartikelen, honing en
wasprodukten.

R. Slagter, Limmerschouw 53, Winkel,
☎ 02244-1349: di, vr, za, 14-18 uur.

BIJENSTAND Fa. H.T. VAN DAM & ZN., JUBBEGA (Fr.), ☎ 05165 - 13 82

kan U alles leveren voor de moderne bijenteelt.

Kunstraat, bijenwoningen en onderdelen uit eigen werkplaatsen. Door eigen steeds grotere importen van diverse gereedschappen steeds bij ons de laagste prijzen. Tevens voor **wederverkoop** diverse kleuren meubelwas en honing van de fijnste kwaliteiten.

Vraagt onze prijscourant van materialen en/of meubelwas en honing even aan. Wij zenden U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

BIJENSTAND „DE BIJENKORF“

Sinds 1897

HONING EN STUIFMEEL-POLLEN

Speciale aanbieding:

Stuifmeelpollen per kg f 23,50,
bij afname van 10 kg f 18,00 per kg.

Ook in honing hebben wij veel te bieden.

Bloemenhoning f 4,90 per kg.
Lindehoning f 5,25 per kg.
Acaciahoning f 6,25 en f 7,50 per kg.
Klaverhoning f 6,00 en f 6,75 per kg.
Boekweithoning f 5,50 per kg.

In verpakkingen vanaf 14 kg.

Bij afname vanaf 250 kg extra korting.

Prijzen excl. B.T.W.

PRIJSPAKKERS:

Simplexkast met hoektand verbinding,
compleet met ramen f 192,50

Spaarkast met hoektand verbinding,
compleet met ramen f 165,50

Desgewenst geschilderd f 15,00 extra.

Draadroosters f 12,00 per st.

Zinken roosters f 9,00 per st.

Alle imkersartikelen en specialiteiten inkl. B.T.W.
Prijswijzigingen voorbehouden.

Ons magazijn is geopend van maandag t/m zaterdag
van 8 uur 's morgens tot 9 uur 's avonds.

ONZE DEPOTS: Mevr. van Drieënhuizen
Wegastraat 18, HILVERSUM
☎ 035-852087.

Hoevelakenseweg 144 - 3784 WK TERSCHUUR
(bij Amersfoort), ☎ 03426-1978 - postrek. 2622.

NIEUWE OOGST!!

Honing, stuifmeel en koninginnegelei.

Prima kwaliteit, lage prijs, groot- en klein-
verpakking, franco thuis.

GROOTSTE ASSORTIMENT HONING- EN BIJENWASPRODUKTEN.



Vraag prijslijst!

„de Rit“ Zoelen,
☎ 03448 - 1653
Verdeelcentrum voor
imkerijproducten.

IMKERIJ DE DAR, ☎ 072-120252
Schermerweg 105, 1821 BG Alkmaar
(industrieterrein Oudorp)

Voor al Uw imkerbenodigheden.

De specialist van HONING VOOR DE
WEDERVERKOOP!!

Zoals bloemen, klaver, koolzaad, acacia enz.
Staat U op bijenmarkten koop dan bij ons:
Mede, honingzeep, crème, koek, stuifmeel,
sierkorfjes van aardewerk enz.

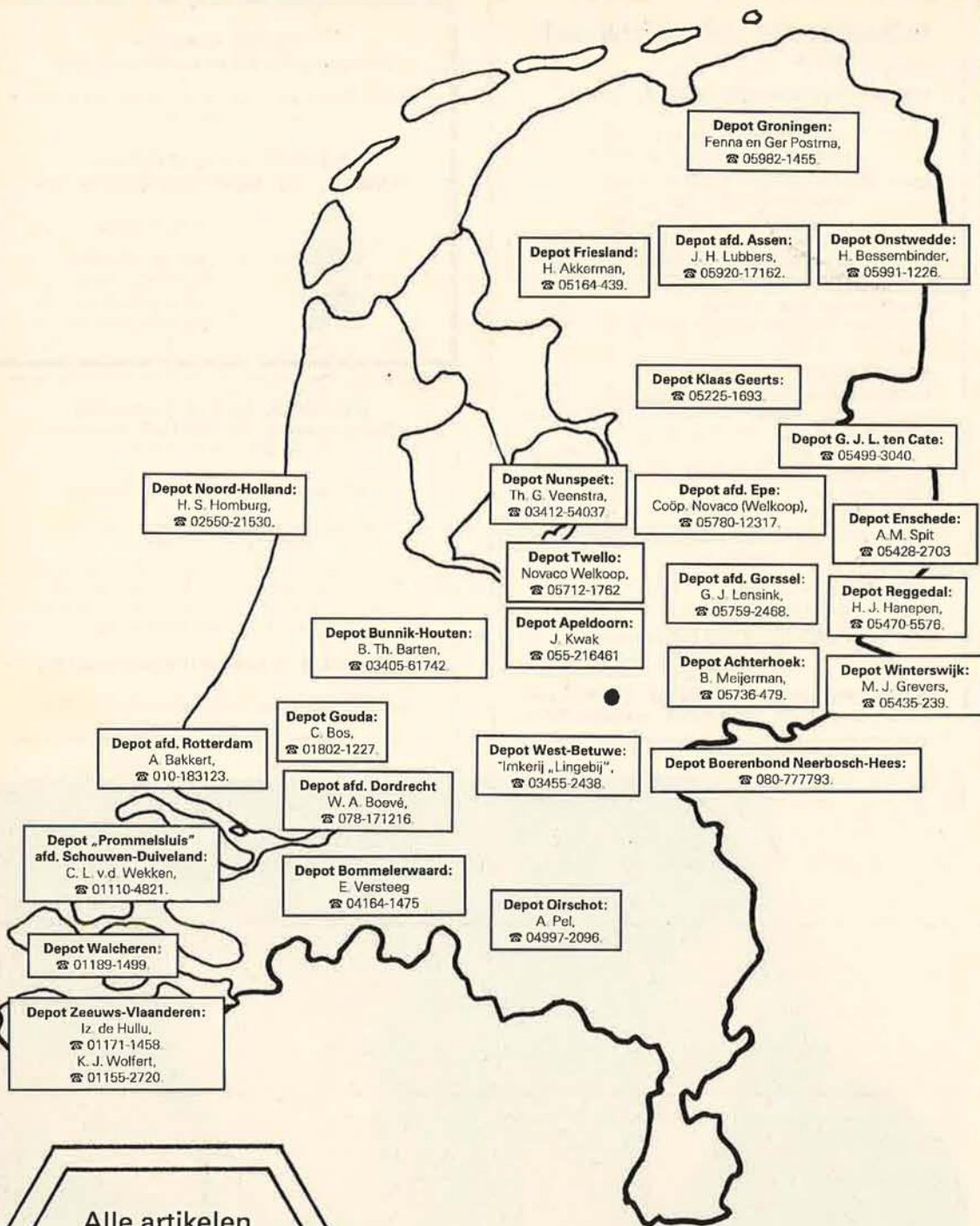
OOK VOOR AL UW IMKERMATERIALEN

Opgaven zijn vrijblijvend onder onze condities.



Honingbij op crocus.

Foto: mevr. N. Prins-van den Bos, Den Hoorn (ZH)



Depot Groningen:
Fenna en Ger Postma,
☎ 05982-1455

Depot Friesland:
H. Akkerman,
☎ 05164-439.

Depot afd. Assen:
J. H. Lubbers,
☎ 05920-17162.

Depot Onstwedde:
H. Bessembinder,
☎ 05991-1226.

Depot Klaas Geerts:
☎ 05225-1693.

Depot G. J. L. ten Cate:
☎ 05499-3040.

Depot Noord-Holland:
H. S. Homburg,
☎ 02550-21530.

Depot Nunspeet:
Th. G. Veenstra,
☎ 03412-54037.

Depot afd. Epe:
Coöp. Novaco (Welkoop),
☎ 05780-12317.

Depot Enschede:
A.M. Spit
☎ 05428-2703

Depot Twello:
Novaco Welkoop,
☎ 05712-1762.

Depot afd. Gorsse:
G. J. Lensink,
☎ 05759-2468.

Depot Reggedal:
H. J. Hanepen,
☎ 05470-5576.

Depot Bunnik-Houten:
B. Th. Barten,
☎ 03405-61742.

Depot Apeldoorn:
J. Kwak
☎ 055-216461

Depot Achterhoek:
B. Meijerman,
☎ 05736-479.

Depot Winterswijk:
M. J. Grevers,
☎ 05435-239.

Depot afd. Rotterdam
A. Bakkert,
☎ 010-183123.

Depot Gouda:
C. Bos,
☎ 01802-1227.

Depot West-Betuwe:
"Imkerij „Lingebij“,
☎ 03455-2438.

Depot Boerenbond Neerbosch-Hees:
☎ 080-777793.

Depot afd. Dordrecht
W. A. Boevé,
☎ 078-171216.

Depot „Pronmelsluis“
afd. Schouwen-Duiveland:
C. L. v.d. Wkken,
☎ 01110-4821.

Depot Bommelerwaard:
E. Versteeg
☎ 04164-1475

Depot Oirschot:
A. Pel,
☎ 04997-2096.

Depot Walcheren:
☎ 01189-1499.

Depot Zeeuws-Vlaanderen:
Iz. de Hullu,
☎ 01171-1458.
K. J. Wolfert,
☎ 01155-2720.

Alle artikelen
in de Nieuwe Prijslijst
worden ook geleverd
door onze
DEPOTS!

BIJENHUIS-WAGENINGEN

Openingstijden:
dinsdag t/m vrijdag 9-18 uur
zaterdag 9-13 uur
maandag gesloten

Adres: Grintweg 273
6704 AP Wageningen
Tel. 08370-22733